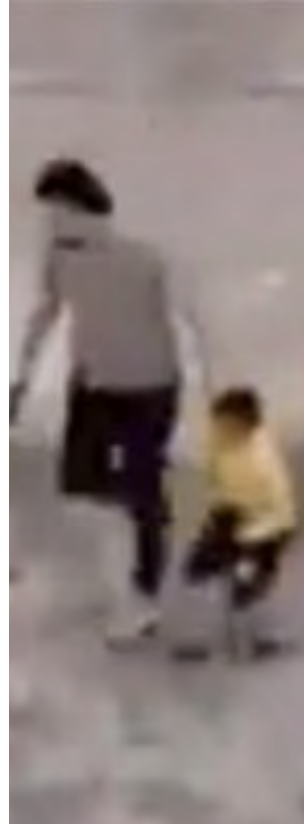

SALGIN DÖNEMİNDE KÜRT DÜŞMANLIĞI

BAŞLIKLAR

- 2 - Giriş
- 4 - Kayyımlar
- 7 - Yardımların engellenmesi
- 9 - İşkence ve kötü muamele
- 12 - Gözaltı ve tutuklamalar
- 12 - Mezarlıklara ve cenazelere saldırılar
- 16 - Cezaevleri
- 20 - Ekonomik kriz
- 22 - Kadın
- 25 - Yasama dokunulmazlığı ve fezlekeler
- 26 - Askeri operasyonlar
- 28 - Eğitim
- 29 - Tarım
- 32 - Ekoloji

GİRİŞ

COVID-19 salgını dünyada eskiye dair her şeyin yeniden sorgulanmasına neden oldu; “yıkılmaz” denen kurumların, anlayışların, ideolojilerin ne denli kırılgan olduğunu gösterdi. COVID-19, ortaya çıktığı ilk andan pandemi (tüm dünyaya yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalık) olarak kabul edildiği ana kadar devletler tarafından yeterli düzeyde dikkate alınmadı. Bununla da kalınmadı; salgın, devletler için birey ve toplum üzerindeki kontrolün artırılması yönünde bir fırsat olarak görüldü. Kaos ve kriz üzerinden totaliterlik devşiren AKP iktidarı da salgını, tıpkı 15 Temmuz Darbe girişimi gibi “Allah’ın lütfu” olarak görerek, birçok yasaklamanın, hak ihlalinin ve keyfi uygulamanın ‘gerekçesine’ dönüştürdü.

28 Mart 2020 tarihinde kısıtlama adı altında sosyal, ekonomik, siyasi, iktisadi, idari, hukuki, dinî ve kültürel alanda çok sayıda yasaklama getirilerek sosyal yaşam durduruldu. Ancak hayatı durduran AKP iktidarı yurttaşların ücretsiz maskeye ulaşmasını temin etmediği gibi maske satışlarını da yasakladı. Kamuoyuna açıklanan ekonomik tedbirlerle sermaye kesimi korunurken, işçi, emekçi ve yoksullar görmezden gelindi. Güvencesiz ve sağlıksız koşullarda çalışmaya zorlanan emekçiler ölüme terk edildi.

Öte yandan iktidar, muhalif kesimlerin örmek istediği dayanışma ağlarını keyfi gerekçelerle engelledi. Bütün engellemelere rağmen HDP “Kardeş Aile Kampanyası” ile 13 bin 180 aileyi kardeş ailesi ile buluşturdu. Ayrıca gerek temel gıda/temizlik vb ihtiyaçları içeren paket gerekse de alışveriş çekleri ile 62 bin 94 aileyle dayanışma sağlandı.

İktidarda olduğu 18 yıl boyunca safını her dönem belli eden ve salgında dahi emekçilere karşı

takındığı tutumdan vazgeçmeyen AKP iktidarı, aynı istikrarı devam eden yargısız infazlarla, işkence vakalarıyla, mahpuslara yönelik ihlaller ile, ekolojik kısımla, tarımda çifte standartla, seçme ve seçilme hakkının gasp edildiği kayyım darbeleri ile Kürtlere karşı da gösterdi.

Cezaevlerine maske temini yapmayan, 8 tutsağın bir maskeyi kullanabileceğini dalga geçercesine telkin eden iktidar, tedbir adı altında haftalarca tutsakların aile ve avukatları ile görüşmesini engelledi. Yine AKP - MHP iktidarı, salgının TCK’de tanımlı suçlara göre bulaştığını düşünüyor olsa gerek çıkardığı özel af yasasında siyasi mahpusları kapsam dışı bıraktı. Aralarında gazeteciler, öğrenciler, insan hakları savunucuları, 65 yaş üstü tutsaklar, hasta tutsaklar, çocuklu kadınlar ve Kürt siyasetçilerin de bulunduğu binlerce kişi salgına rağmen tahliye edilmedi.

Salgının yoğun yaşandığı 11 Mart -30 Haziran 2020 tarihlerinde askeri operasyonlar hız kesmedi. Federe Kürdistan Bölgesine yönelik son yılların en büyük askeri operasyonlarından olan “Pençe Kartal” başlatıldı ve sivillerin yaşadığı yerleşim yerleri bombalandı. Basına yansıyan bilgilere göre bu harekatta, sadece 17 - 27 Haziran arasında en az 9 sivil hayatını kaybetti.

Sadece sınırların dışında değil içinde de siviller, özellikle de gençler ve çocuklar ölümlerle karşı karşıyaydı. Bu 3 buçuk aylık dönemde en az 6 çocuk/genç Kürt illerinde ya da Kürt kimliği nedeniyle, saldırıya uğrayarak, şüpheli şekilde, oynarken bulunduğu cismin patlaması, kurşun isabet etmesi gibi sebeplerle hayatını kaybetti.

Raporlama dönemimizde Rojava’da işlenen

onlarca suç ve cezaevlerinde yaşanan sayısız ihlal hariç olmak üzere, kadın, çocuk, genç, yaşlı en az 84 kişi işkence ve kötü muameleye maruz kaldı. Kürtlere ait en az 13 mezarlık defalarca tahrip edildi, 261 cenazenin Kilyos'ta kaldırılma üst üste gömüldüğü ortaya çıktı, çatışmada yaşamını yitiren Agit İpek'in cenazesi annesine kargoyla teslim edildi.

İktidar, yaşamın her alanını etkileyen COVID-19 salgınına da Kürtlere ve HDP'ye karşı saldırının yeni bir aracı olarak kullandı. Nitekim haftalarca kapalı olan TBMM Genel Kurulu'nun açıldığı ilk hafta DTK Eşbaşkanı ve Hakkari Milletvekili Leyla Güven, Diyarbakır Milletvekili Musa Farisoğulları ve CHP'li Enis Berberoğlu hakkındaki yargı kararlarının okunarak vekilliklerinin düşürülmesi, aynı gün tutuklanmaları bu anlayışın bir başka göstergesiydi. Ayrıca sadece 11 Mart-25 Haziran arası HDP milletvekilleri ile ilgili 88 fezleke TBMM Anayasa/Adalet Karma Komisyonuna gönderildi. Yine sadece bu salgın döneminde HDP'li 14 belediyeye kayyım atandı, 4 belediye meclis üyesi görevinden alındı ve 1 belediye eşbaşkanı tutuklandı.

Salgınının devam ettiği ve buna dönük tedbirlerin uygulandığı 11 Mart -30 Haziran arası dönemde aralarında HDP'li siyasetçiler, kadın hakları aktivistleri, gazeteciler, kötü çalışma koşullarını protesto eden sağlık çalışanları ve yurttaşların olduğu en az 387 kişi gözaltına alınırken, 93 kişi de tutuklandı.

Bu dönemde genelde Kürt özelde HDP düşmanlığı sadece AKP'nin kamu otoritesini kullanarak yapılmadı, hemen her gün ekranlarda sadece

HDP tartışılırken yandaş medya tarafından sansür uygulanması eliyle de gerçekleşti. İş o hale geldi ki programlara katılan isimler dahi HDP'siz HDP'nin tartışılmasına ses çıkardıklarında AKP'ye yaranmak isteyen bu TV programcıları/yöneticileri kanallarında HDP'yi tartışırken HDP'li kimseyi çıkarmamayı "evrensel ilkelerle" açıklamakta beis görmediler.

Tüm bu göstergeler salgının yarattığı belirsizliğin devam ettiği yakın gelecekte AKP iktidarının "biz" ve "onlar" ayrımını keskinleştireceğine, kendi hukuksuz politikalarına meşruiyet sağlamak adına HDP'ye dönük baskılara devam edeceğine işaret ediyor. Tüm hukuksuz uygulamaların karşısında HDP, 1 Haziran günü açıkladığı tutum belgesi ile Demokratik Mücadele Programını açıklayarak demokrasi, eşitlik ve özgürlük mücadelesinden vazgeçmeyeceğini ve ortak mücadelenin mümkün olduğunu kamuoyunun huzurunda deklare etti. Demokratik Mücadele Programının ilk aşaması kapsamında Edirne ve Hakkari'de başlatılan "Darbelere Karşı Demokrasi Yürüyüşü" ile halklara, tüm muhalif kesimlere ve demokrasiden yana olan herkese "HEP BİRLİKTE" mücadele edebileceğimizin seçeneğini sundu.

Bu sorumluluğun farkında olarak HDP'nin ve Kürtlerin maruz kaldığı uygulamalara karşı başını kumdan çıkarmayanlara sorumluluklarını animsattık amacıyla 11 Mart-30 Haziran tarihleri arasındaki salgın sürecinde tespit edebildiğimiz ihlal ve haksızlıkları raporlaştırarak kamuoyunun bilgisine sunuyoruz.

KAYYIM ATAMALARI VE SALDIRILARI DURMADI

İktidar, 15 Temmuz askeri darbe girişiminden sonra yarattığı sürekli OHAL süreciyle birlikte kayyım rejimini hayata geçirdi. Salgın süreciyle birlikte toplum sağlığı için mücadele etmesi gereken iktidar, deyim yerindeyse salgını kendi bekası için bir "lütfa" dönüştürdü. Tüm toplumsal muhalefetin toplum sağlığına odaklandığı bir süreçte iktidar halk iradesine darbe girişiminden vazgeçmedi.

Sadece pandemi döneminde HDP'li 14 belediyeye kayyım atandı, 4 belediye meclis üyesi görevinden alındı, 1 belediye eşbaşkanı tutuklandı. Kayyım atanmış belediyelerde herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın HDP'li belediye meclis üyelerinin toplantılara katılmaları engellendi. 19 Ağustos'tan bugüne, 3'ü büyükşehir, 4'ü il, 32'si ilçe, 6'sı belde belediyesi olmak üzere toplam 45 HDP'li belediyenin belediye eş başkanları görevden uzaklaştırıldı.

Kayyım atanmış belediyelerin ilk icraatı Kürt dili ve kültürüne dönük saldırılar olurken, belediyelerin kadın özgürlük mücadelesi bağlamında hayata geçirdiği projeler de saldırıların hedefi oldu. Koronavirüs pandemisi önlemleri kapsamında su faturalarını erteleme kararı alan ve çalışmalarını ilgilendiren Batman Belediyesi, ilk kayyım atanmış belediyelerden biri oldu. Kayyım tarafından yönetilen belediyeler ise işten çıkartmalara

devam etti, suya zam yaptı.

Salgın sürecinde halk iradesine dönük kayyım atamaları ve kayyımların icraatlarına dair vakalar şöyleydi;

► Diyarbakır Bismil ilçesinde yapıları devam eden Engelsiz Yaşam Merkezi, kayyım yönetimi tarafından Park ve

Bahçeler Müdürlüğü'ne çevrildi.
(15 Mart)

► Mardin Büyükşehir Belediyesi'ne atanan kayyım, kentsel sit alanı olarak kabul edilen 1'inci Cadde üzerine bir buçuk milyon TL harcayarak aydınlatma direkleri dikti.
(16 Mart)

► Özalp Belediyesi'ne 7 Aralık 2019'da kayyım olarak atanan Abdulkadir Çelik, 28 işçinin işine "ihtiyaç kalmadı" diyerek son verdi. (20 Mart)

► HDP yönetiminde bulunan Batman, Diyarbakır Silvan, Lice, Eğil ve Ergani, İğdır Halfeli, Siirt Gökçebağ, Bitlis Güroymak belediyelerine kayyım atandı. Belediye

Siirt Belediyesi'ne 15 Mayıs tarihinde kayyım atandı.

binaları sabah saatlerinden itibaren polis tarafından basıldı. Yerlerine kayyım atanmış belediye eşbaşkanları gözaltına alındı. (23 Mart)

■ İğdır'da 23 Mart'ta gözaltına alınarak yerine kayyım atanmış Halkların Demokratik Partisi'nden (HDP) Halfeli Belde Belediyesi Eşbaşkanı Hasan Safa tutuklandı. (27 Mart)

■ Van Büyükşehir Belediyesi'ne atanan kayyım, taşeron statüsünden kadroya geçmek için mahkeme kararıyla üç kez mülakata giren 217 işçiyi "başansız" olduğu gerekçesiyle işe almadı. Mülakatta, Afrin'de yaşamını yitiren askerlerin isimleri ile namaza dair sorular soruldu. (28 Mart)

■ Van Büyükşehir Belediyesi'ne atanan kayyımın işten çıkardığı Mesut Babat, yaşadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı intihar etti. (1 Nisan)

■ AKP yönetiminde olan Muş Belediyesi'nde HDP'nin 3 belediye meclis üyesi görevden uzaklaştırıldı. Görevden uzaklaştırma kararında herhangi bir gerekçeye yer verilmedi. (2 Nisan)

■ Sur Belediyesi'nde daha önce 9 milyonluk yolsuzluk nedeniyle iş akitleri feshedilen 4 kişi, yeni kayyım yönetimi tarafından tekrar işe alındı. İşe alınanlardan biri Mali İşler Müdür Vekilliğine getirildi. (3 Nisan)

■ Batman Belediyesi'nin resmi internet sitesindeki "Kurdî" dil seçeneğini önce kaldıran sonra da tepkiler üzerine geri adım

atan kayyım, belediye çalışanı dilbilimci, yazar ve çevirmen Zana Farqînî ile 2 kişinin işine son verdi. (3 Nisan)

■ İçişleri Bakanlığı, Muş Malazgirt Belediyesi'nin HDP'li 6 meclis üyesinden Sema Tekin'i görevden uzaklaştırdı. (3 Nisan)

■ Kayyım Hasan Basri Güzeloğlu yönetimindeki Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, koronavirus tedbirleri kapsamında sağlık kuruluşları dahil sahte dezenfektan dağıttı. (12 Nisan)

■ Gasp, uyuşturucu ve cinayetle sabıkalı 3 şahıs, Kars Belediye binasına saldırarak maddi zarara yol açtı. (19 Nisan)

■ Derik Belediyesi kayyımı, belediye meclis toplantılarına HDP'li üyelerin alınmayacağını duyurdu. Meclis üyelerine yapılan tebligatta, "Meclis çalışabilir duruma gelinceye veya yeni meclis seçimi yapıluncaya kadar meclis görevi encümen memur üyeler tarafından yürütülecek" denildi. (21 Nisan)

■ HDP yönetimindeki Şırnak'ın Cizre Belediyesi'ne 29 Ekim 2019'da kayyım olarak atanan İlçe Kaymakamı Sinan Davutoğlu, kentlinin çeşitli noktalarında tarihi ve turistik yerlerin tanıtımının yapıldığı kahverengi tabelalar astırdı. (26 Nisan)

■ Yeni Şafak Gazetesi, Kars Belediyesi'ni hedef gösteren bir haber yayımladı. Hiçbir somut delilin yer olmadığı habere; "HDP'li Kars Belediyesi'nin 'koronavirüsle mücadele' bahanesiyle, yakınları PKK'nın

dağ kadrosunda bulunan ya da güvenlik güçlerince etkisiz hale getirilmiş olan teröristlerin ailelerine yurt dışındaki PKK'liler aracılığıyla yardım yaptığı ortaya çıktı" iddiasına yer verildi. Yeni Şafak gazetesinin ardından Star internet sitesi de Kars Belediyesi'ni hedef gösteren, iftira içerikli bir haber yayımladı. (8 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın ilk ve tek kadın parkı olan Ekin Ceren Parkı, kayyım tarafından TÜGVA'ya kiralandı. Parkın ismi değiştirildi. Park duvarlarında ırkçı ve cinsiyetçi yazılamalar yapıldığı görüldü. (7 Mayıs)

■ İçişleri Bakanlığı, yerlerine kayyım atadığı Cizre ve İdil belediye eşbaşkanları ile meclis üyeleri hakkında verdiği görevden uzaklaştırma kararlarını 2 ay daha uzattı. (7 Mayıs)

■ Mardin Derik Belediyesi kayyımı,

belediye HDP tarafından yönetilirken öğrencilere dağıtılan bursları faiziyle birlikte öğrencilerden geri istedi. (9 Mayıs)

■ HDP'li İğdır, Siirt, Siirt Baykan, Kurtalan ve Muş Altınova Belde Belediyelerine kayyım atandı. (15 Mayıs)

■ Mardin Derik Belediyesi kayyımı, belediye HDP tarafından yönetilirken öğrencilere dağıtılan bursları faiziyle birlikte öğrencilerden geri istemişti. Gelen tepkilerin ardından kayyım yönetimi dağıtılan burs miktarlarını işten çıkarılan Belediye Mali Hizmetler Müdürü Songül Özbahçeci'den istedi. (15 Mayıs)

■ Siirt Belediyesi'ne atanan kayyım ilk iş olarak belediye hoparlörlerinden İstiklal Marşı çalındı. (15 Mayıs)

■ Siirt'te gözaltına alındıktan sonra

Ekin Ceren Kadın Parkı, kayyım tarafından TÜGVA'ya kiralandı.

yerlerine kayyım atanan HDP'li belediye eşbaşkanlarının da aralarında bulunduğu 10 kişi, tutuklama istemiyle sevk edildikleri mahkemece "adli kontrol" ve "ev hapsi" şartlarıyla serbest bırakıldı. (19 Mayıs)

■ Kayyım yönetimindeki Mardin Büyükşehir Belediyesi, 18 taşınmazın ardından 12 belediye taşınmazını daha satışa çıkardı. (19 Mayıs)

■ Batman Belediyesi'ne atanan kayyım, aralarında şube müdürlerinin de olduğu 140 personelin çalışma yerlerini değiştirdi. Koltuk değnekleri olmadan yürüyemeyen bir işçinin, süpürgeci olarak temizlik işlerinde görevlendirildiği belirtildi. (22 Mayıs)

■ Kayyım yönetimindeki Mardin Büyükşehir Belediyesi'nin, taşınmazları değerlerinin çok altında bir fiyatla satışa çıkardığı ve satışların gerçekleşmesi halinde en az 25 milyon TL kamu zararının oluşacağı ortaya çıktı. (23 Mayıs)

■ Siirt Belediyesi basın biriminde 6 ay önce işe başlayan Mersin Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü mezunu Şerif Polat, belediyeye atanan kayyım tarafından Temizlik İşleri Müdürlüğü'nde süpürgeci olarak görevlendirildi. Görev yerinin değiştirilmesini mobbing ve cezalandırma olarak değerlendiren Polat, "Bu şekilde istifaya zorluyorlar" dedi. (27 Mayıs)

■ Siirt Belediyesine kayyım olarak atanan

Cizre Belediyesi kayyımı kentteki tabelalarda Kürtçe'ye yer vermedi.

vali Ali Fuat Atik, 'Tramvay' projesi adı altında trafiğe kapalı olan Güres Caddesi üzerinde bulunan valilik ve belediyeye ait olan yapıların yıkıldığını duyurdu. Celadet Eli Bedirhan Kütüphanesi de yıkılan binalar arasındaydı. (30 Mayıs)

■ Van Büyükşehir Belediyesi'nde taşeron statüsünden kadroya geçmek için iş mahkemesi tarafından mülakatın tekrar edilmesi kararı üzerine üç kez mülakata giren 306 işçi "başansız" sayılarak işe alınmadı. Yaklaşık 26 aylık bu süre içerisinde, bir işçi ekonomik nedenlerden dolayı intihar etti, bir işçi evine gelen haciz memurlarını görünce kalp krizi geçirerek hayatı kaybetti. (2 Haziran)

■ Kayyım yönetimindeki Mardin

Büyükşehir Belediyesi iştiraki MARSU, su tarifelerine üçüncü kez zam yaptı. Duyurusu bile yapılmayan son zam ile birlikte kayyımdan önce 2 TL olan suyun metreküp fiyatı 5.80 TL'ye yükseldi. (8 Haziran)

■ Batman Belediyesi'ne kayyım atanan Vali Hulusi Şahin'in, Türkçe-Kürtçe uyan ikonlarından Kürtçe olanını sildirdiği öğrenildi. (22 Haziran)

■ Elazığ Karakoçan'da bulunan HDP'li Sancan Belde Belediyesi'ne Kayyım atandı. (24 Haziran)

■ Daha önce kayyım atanan Batman İkiköprü Belediyesi Eş Başkanları Osman Karabulut ve Hatice Taş tutuklandı. (25 Haziran)

DAYANIŞMA ENGELLENLİNDİ

Koronavirüs vakalarının görülmeye başlandığı ilk günden itibaren HDP, halkla dayanışmak, virüsün olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla hızlı bir şekilde organize oldu. Ancak iktidar enerjisini salgınla mücadele etmek yerine; İstanbul, Ankara ve Adana'da olduğu gibi muhalif kesimlerin yoksul halka yaptığı yardımları engellemek için yoğun çaba sarf etti, özellikle Kürt illerinde HDP'nin halkla dayanışmasını engellemek ve kriminalize etmek için mülki amirler, kolluk güçleri, kalemşörleri ile seferber oldu.

Tüm engelleme çabalarına rağmen HDP, hem "Kardeş Aile Kampanyası" ile hem de il ve ilçe örgütlerinin gerçekleştirdiği gıda kolisi yardımı, maske ve dezenfektan dağıtımı, evlerinden çıkamayan 65 yaş üstü ve bakıma muhtaç yurttaşların ihtiyaçlarının karşılanması, virüse karşı önlemler için bilgilendirme çalışmaları vb. ile halkın yanında olmaya çalıştı. Bu kapsamda 48 il ve 1 bölgede (Karadeniz) kurulan kriz koordinasyon birimlerinin tespit ettiği ihtiyaç sahibi 75 bin 274 aileden 13 bin 180 aile kardeş ailesiyle buluşturuldu. Ayrıca destekçilerin de katkılarıyla temel gıda/temizlik vb ihtiyaçları içeren paket veya alışveriş çeki ile 62 bin 094 aileye destek sağlandı.

İktidarın Kürt düşmanlığı salgın döneminde de hız kesmedi, kimi zaman yardım çalışması yapan HDP

çalışanları gözaltına alındı kimi zaman da bu düşmanlık sınırları aşılıp Rojava'da bile kendini gösterdi. Zaten çok büyük ekonomik sıkıntılar yaşayan halkların salgın ile birlikte karşı karşıya kaldıkları yoksulluk ve açlık artarken "sosyal devlet" anlayışından anladığının yurttaştan "yardım parası" toplamak, yurttaşın İBAN numarası vermek olduğu anlaşılan ve salgını fırsata çevirmeye çalışan AKP-MHP iktidarının aksine HDP "bir elin verdiği diğer el görmez" felsefesi ile halklar arasında bir dayanışma ağı ördü.

Salgın sürecinde AKP-MHP iktidarının Kürtlere dönük yardımları ve ihtiyaçların karşılanmasını engelleme çabalarından bazıları;

► Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM), Türkiye'nin koronavirüs tehdidinde rağmen Rojava'daki Hesekê Kantonu'nda yüz binlerce insanın günlük içme su ihtiyacının karşılandığı su istasyonunu kapattığını duyurarak, BM'ye "Sorumluluğunuzu yerine getirin" çağrısı yaptı. (15 Mart)

► İçişleri Bakanlığı tarafından 22 Mart günü 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olan yurttaşların sokağa çıkmalarına yasak getirilmesinin ardından HDP Diyarbakır il ve ilçe örgütleri, evlerinden çıkamayan ve bakıma muhtaç yurttaşların evlerini tespit ederek, bu kişilerin ihtiyaçlarını gidermek

çin çalışma başlattı. Ancak HDP'nin dayanışma için yaşlılara ve bakıma muhtaç kişilere yönelik yardımları, Diyarbakır Valiliği tarafından yasaklandı. (30 Mart)

► İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Ülke TV canlı yayımına katılarak Bakanlığın çıkardığı genelgeyle koronavirüs salgını nedeniyle İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin yardım topladığı hesaplara

bloke konması ile ilgili konuşmasında "O zaman HDP'li belediyeler çıksın istedikleri yardımı toplansın, PKK'ya istedikleri gibi göndersinler." dedi. (31 Mart)

► HDP Şırnak Milletvekili Nuran İmir ve beraberindeki partililerin Cizre'de koronavirüse karşı dışarıda olan yurttaşları uyarmak için yapmak istedikleri çalışma, "Talimat yukardan, Ankara'dan geldi. Lazım

HDP'nin Cizre'de 2 Nisan'da yaptığı pandemi farkındalık çalışması polis tarafından engellendi. Cizre'de vaka sayıları uzun bir süre artmaya devam etti.

olan çalışmaları kaymakam yürütüyor. Size gerek yok" denilerek polisler tarafından engellendi. (2 Nisan)

■ Ağrı'da, koronavirüs (Kovid-19) salgını nedeniyle HDP tarafından başlatılan dayanışma kampanyası kapsamında ihtiyaç sahiplerine gıda kolisi dağıtan HDP Merkez İlçe Yöneticisi Hakan Mağlay ve üyeleri Yusuf Keser gözaltına alındı. (21 Nisan)

■ Yandaş medya Yeni Şafak, HDP'nin başlattığı Kardeş Aile Kampanyasını Kars Belediyesine saldırmak için ve yurttışa giden yardımları engellemek için kullandı. Yeni Şafak haberinde "31 Mart 2019 yerel seçimlerinde Kandil'den gönderilen

teröristler tarafından mülakattan geçirilerek belirlenen HDP'li belediyeler, terör örgütü PKK'ya hizmet vermeye devam ediyor. HDP'li Kars Belediyesi'nin 'koronavirüsle mücadele' bahanesiyle, yakınları PKK'nın dağ kadrosunda bulunan ya da güvenlik güçlerince etkisiz hale getirilmiş olan teröristlerin ailelerine yurt dışındaki PKK'lılar aracılığıyla yardım yaptığı ortaya çıktı." ifadelerini kullanarak Kars Belediyesini hedef haline getirdi. (30 Nisan)

■ Bir yandan yandaş medya Kardeş Aile Kampanyasını hedef alırken diğer yandan "muhalif basın" da ABD'nin Rojava'ya yaptığı insani yardımı hedef aldı. Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde "Koronavirüs salgınının merkez üssü haline

gelen ve resmi verilere göre 1 milyondan fazla insanın Covid-19'la mücadele ettiği ABD, Suriye'deki PKK/YPG terör örgütüne tıbbi yardım malzeme yardımında bulundu." ifadeleri kullanıldı. (1 Mayıs)

■ HDP ve diğer muhaliflerin yardımlarını engelleyen iktidar "zorla yardım kampanyası" başlattı. İdil Devlet Hastanesi Müdürü Aziz Dayanan, hastane çalışanlarına gönderdiği mesajla, "Biz bize yeteriz" kampanyasına kimin ne kadar para bağışında bulunduğunun kendisine yazılmasını istedi. (4 Mayıs)

■ AKP'li Şemdinli Belediyesi, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanlığı'nın salgına karşı başlattığı yardım kampanyasını engelledi. Kampanya pankartını söken belediye, kurulmasına izin vermediği yardım standına da el koydu. (19 Mayıs)

■ Ceyhan Cumhuriyet Başsavcılığı, Halkların Demokratik Partisi (HDP) Ceyhan İlçe Eşbaşkanı Seyfettin Aydemir ile ilçe yöneticileri Sabri Duman, Şahin Dorak ve Umut Dorak hakkında dağıttıkları yardım kolilerini gerekçe gösterip, "örgüte yardım etmek" iddiasıyla soruşturma başlattı. (12 Haziran)

Salgın sürecinde HDP'nin tüm engellemelere rağmen yürüttüğü direniş ve dayanışma örnekleri;

■ HDP Sultangazi İlçe Örgütü, koronavirüse karşı yurttışalara maske, eldiven ve bildiri dağıtarak, alınması gereken önlemleri anlattı. (22 Mart)

■ HDP Eş Genel Başkanı Mithat Sancar, koronavirüs salgınına karşı "Ulusal Kriz Koordinasyon Merkezi" oluşturulması gerektiğini belirtti. (30 Mart)

■ HDP'li Serpil Kemalbay, koronavirüs salgını nedeniyle işten çıkarmaların yasaklanması ve işten çıkarılan işçilerin hak gaspına uğramaması için iş kanununda değişiklik yapılması yönünde kanun maddesi önerdi. (1 Nisan)

■ "Bir elin verdiğini, diğer el görmez" felsefesiyle "Kardeş Aile Kampanyası" başlattığını duyuran HDP, kampanyanın öncülüğünü ise seçilmişlerin yapacağını açıkladı. (5 Nisan)

■ HDP Van Gençlik Meclisi, koronavirüs (Kovid-19) salgınına karşı İpekyolu ilçesinde farklı yerlerde kurulan semt pazarlarında halka ve pazarcılara dezenfektan ve maske dağıttı, halka "evde kal" çağrısında bulundu. (5 Nisan)

■ HDP, İstanbul'da salgına karşı halkın talep ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere tüm ilçelerde komisyonlar oluşturdu. Partinin il eşbaşkanları, il ve ilçe örgütlerinin halkın ihtiyaçlarını karşılamak için seferber oldu. (8 Nisan)

■ Kars Belediyesi'nin dayanışma kültürünü güçlendirmek için kentte açtığı Toplumsal Dayanışma Mağazası aracılığıyla bir ayda 150 kişi giydirildi. Öte yandan belediye sokak hayvanları için aşevi açtı. (25 Haziran)

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

İşkence ve kötü muamele Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de yasaklanmış olup, istisnası olmayan insanlığa karşı suç niteliğindedir. "İşkenceye sıfır tolerans" iddiasıyla iktidara gelen AKP'nin bugün geldiği noktanın "işkenceciye sonsuz tolerans" olduğu koronavirüs salgınının Türkiye'de görülmeye başladığı 11 Mart 2020 tarihinden itibaren birçok kez yeniden kanıtlandı. Bu süreçte işkence ve kötü muamele karakolda, ev baskınlarında, sokakta her yerde şiddetini arttırdı.

Bu salgın sürecinde; 27 Nisan 2020 tarihinde Adana'nın Seyhan ilçesinde Suriye vatandaşı Ali El Hemdan'ın (19) dur ihtarna uymadığı gerekçesiyle polis tarafından vurularak öldürülmesi; 29 Mayıs 2020 tarihinde, Ankara Valiliği tarafından dur ihtarna uymayarak aracıyla kaçarken yaptığı trafik kazası sonucu yaşamını yitirdiği açıklanan Muhammed Alican Razi'nin yine polisler tarafından açılan ateş sonucu başına isabet eden kurşunla yaşamını yitirdiğinin ortaya çıkması, AKP polisinin en temel hak olan yaşam hakkına karşı tutumunun göstergelerinden oldu.

Öte yandan salgın önlemi olarak uygulamaya konulan sokağa çıkma yasakları, ülkenin birçok yerinde polis ve bekçi şiddetine gerekçe olarak kullanıldı. İstanbul'un ilçelerinden Zeytinburnu, Kadıköy ve Eyüp'te, Çorlu'da, Trabzon'da, Adana'da, Ankara'da, Keşan'da, Altınordu'da ve kayıt altına alınmadığını düşündüğümüz pek çok kentte polis, bekçi hatta kaymakam korumaları tarafından, ekmek almaya veya çöp dökmeye çıkan, evinin bahçesinde oturan yurttaşlara hakaret edildi, yüz üstü yere yatırılarak ters kelepçe takıldı, silah çekildi, biber gazı sıkıldı; yurttaşlar darp ve tehdit edildi. Adalet talebiyle girdiği açlık grevinde yaşamını yitiren İbrahim Gökçek'in cenaze töreninde Gazi Cemevi'ne saldıran polisler tarafından hem cemevinde hem de daha sonra gözaltında onlarca kişi işkence ve

kötü muameleye maruz bırakıldı.

AKP iktidarının ve kolluk kuvvetlerinin HDP ve Kürtler söz konusu olduğunda şiddete başvurmak için gerekçeye dahi ihtiyaç duymadığı bilinen bir gerçek olmakla birlikte salgın sürecinde ülkenin genelinde görülen işkence ve kötü muamele manzaraları Kürdistan coğrafyasında daha da sistematik olarak kendini gösterdi. Salgın sürecinde de iktidar eliyle Kürt halkına; seçilmişleri, cenazeleri, mezarlıkları, kadınları, çocukları, dili kısacası her zerrisi üzerinden sistematik olarak fiziksel ve psikolojik işkence yapılmaya devam edildi. Rojava'da işlenen suçlar ve cezaevlerinde yaşanan ihlaller hariç, 11 mart-30 haziran tarihleri arasında en az 84 kişi işkence ve kötü muameleye maruz kaldı.

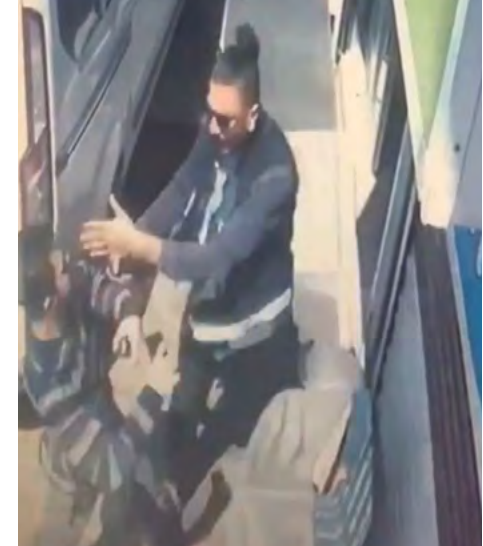
Salgın sürecinde maruz kalınan işkence ve kötü muamele vakaları ve ilgili gelişmelere örnek olarak;

■ Mardin'in Derik ilçesinde, 24 Nisan'da Abdullah Solmaz (30) adlı yurttaş evine yapılan baskın sonucu gözaltına alındı. Solmaz, baskın sırasında kapılarının kırıldığını, bütün evin dağıtıldığını, kendisine ve 70 yaşındaki annesi Azime Solmaza şiddet uyguladığını dile getirdi. (24 Nisan)

■ Mardin'in Derik ilçesinde S. Y. isimli

bir kişi sokağa çıkma yasağına uymadığı gerekçesiyle polisin fiziksel şiddetine maruz kaldı. Derik Kaymakamlığı aynı gün içinde yaptığı açıklama ile polis memurunun açığa alındığını duyurdu. (25 Nisan)

■ İsvaç'in Türkiye'ye teslim ettiği Resul Özdemir'in, MİT görevlileri tarafından 6 saat işkence edilerek sorgulandıktan sonra götürüldüğü TEM'de elektrik vermeye varan işkence yöntemlerine maruz kaldığı öğrenildi. (3 Mayıs)

Mardin Derik'te bir esnaf sokağa çıkma yasağına uymadığı gerekçesiyle polis şiddetine maruz kaldı.

■ Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı İskenderpaşa Mahallesi'nde, darp edilerek gözaltına alınan ve tutuklanan Murat Çelik (19)e, gözaltı olayına tanık olan mahallelinin ifadesine göre silahla sırtına, beline, yüzüne, kafasına vurularak 1 saat boyunca işkence edildi. (11 Mayıs)

■ Batman'da polislin kendi kimliğini göstermeden kimlik kontrolü yapmasına karşı çıkan bir kişinin, polis tarafından "Polis kimlik istiyorsa vereceksin" diye bağırarak, fiziksel şiddet kullanılarak ve ters kelepçelenerek gözaltına alındığı görüntüler sosyal medyaya yansıdı. (15 Mayıs)

■ Gençlik örgütlerinin "Mayıs Şehitleri Ölümsüzdür" şiarıyla Kadıköy'de bulunan Süreyya Operası önünde yapmak istediği açıklamaya polis müdahale etti. En az 3 kişi

darp edilerek gözaltına alındı. (20 Mayıs)

■ Patnos Baraj Göleti çevresinde taş topladıkları sırada gerekçe gösterilmeden jandarma tarafından alınan kimliklerini geri almak üzere Patnos İlçe Jandarma Komutanlığı'na giden 20 kişi, Jandarma Komutanlığı bahçesinde tek sıraya konularak İstiklal Marşı'na eşlik etmeye zorlandı. Ayrıca kendi aralarında konuştukları gerekçesiyle küfür ve hakarete maruz kaldı. Duruma itiraz eden 2 kardeş, bir odaya konularak darp edildi. (22 Mayıs)

■ Uludere'deki dağlık alanlarda tek geçim kaynakları olan hayvanlarını otlatan yurttaşlar, çıkacakları yaylalar için sık sık 'Ya korucu olursunuz ya da yaylaya çıkamazsınız' baskısına maruz kaldıklarını belirtti. (24 Mayıs)

■ Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Abdulkadirpaşa Mahallesi'nde zırhlı araçla gezen polisler, zorla kapısını açtırdıkları evdeki 20 yaşındaki B. A. 'yı gözaltına almak isterken darp, hakaret ve tehditler savurdu. (24 Mayıs)

■ Şırnak'ın Cizre ilçesinde 25 Mayıs akşamı polisler bir kişiyi durdurduktan sonra önce darp etti sonra da zırhlı araca bindirerek gözaltına aldı. (25 Mayıs)

■ Antep gişelerinde durdurulan Diyarbakır firmasına ait otobüsten indirilen bir genç onlarca yolcunun gözü önünde darp edildi. (29 Mayıs)

■ Batman'da sağlık emekçilerinin sürgün edilmesini protesto etmek amacıyla düzenlenen basın açıklamasına polis müdahale ederek, plastik mermi ve gaz sıkı. 8 kişi darp edilerek gözaltına alındı. (29 Mayıs)

■ MHP'li vekilin danışmanı Emre Soylu'ya ait Twitter hesabından, Bağlar ilçesinde bir polislin ölümüne neden olduğu iddia edilen M. E. C. 'ye ait işkence fotoğrafı "Hain, emniyetin şefkatli kollarında" notuyla paylaşıldı. Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğü yaptığı açıklamada, fotoğraflanan işkenceyi "ince arama" olarak yapılan muameleyi ise "orantılı güç" olarak savundu. (31 Mayıs)

■ Diyarbakır'da bir polisi öldürmekten tutuklanan M. E. C. 'yi ararken gece yarısı bir evin kapısını kırarak içeri giren polislerin, çocuklarının gözleri önünde köpeklerle Yılmaz çiftine işkence yaptığı

ortaya çıktı. Diyarbakır Valiliği, işkenceyi, köpeğin "refleks" gösterdiğini iddia ederek savundu. M. E. C. 'nin Diyarbakır Barosu, İHD Diyarbakır Şubesi ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Diyarbakır Temsilciliğinin hazırladığı işkenceye ilişkin rapordaki ifadeleri şu şekildeydi: "Üstümdeki tüm kıyafetleri çıkarıp, çıplak elle ve copla işkence ediyorlardı. Boğulacak gibi olduğumda bırakıyorlardı" (3 Haziran)

■ Sokağa çıkma yasağı ilanından sonra operasyon başlatılan Ömerli'ye bağlı kırsal mahallelerde aralarında çocukların da olduğu 7 kişinin darp edilerek gözaltına alındığı öğrenildi. Araç bagajına konulan bir cenazenin de köylülere sorulduğu belirtildi. (5 Haziran)

■ Türkiye'nin, Avrupa İşkence ve Kötü Muameleyi Önleme Komitesi'nin hazırladığı 2017 ve 2019 raporlarının açıklamasına onay vermediği ancak İçişleri Bakanlığı'nın açıklanmayan raporlara atıf yaparak "Türkiye'de işkence yok" dediği ortaya çıktı. (6 Haziran)

■ Evi basılan TUAY-DER yöneticisi Şafii Hayme'nin eşi Şaide Hayme (62), evlerine yapılan baskında kendisiyle beraber eşinin ve kızının 2 saat boyunca işkence ve hakarete uğradığını ifade etti. (9 Haziran)

■ Mardin'in Artuklu ilçesinde polisler tarafından yapılan ev baskınında gözaltına alınan HDP Parti Meclisi üyesi Emrullah Kalkan'ın darp edildiği ve hakarete maruz kaldığı öğrenildi. Polislerin, baskın sırasında evde bulunan diğer aile bireylerinin de

boğazını sıkıdığı ve "Biz devletiz boşuna gelmedik" şeklinde tehdit ettiği belirtildi. (10 Haziran)

■ Urfa'nın Haliliye ilçesine bağlı Paşabağı Mahallesi'ndeki 6 No'lu Aile Sağlık Merkezi'ndeki (ASM) sağlık çalışanı Mehmet Demir, hasta girişi için kendisinden kimlik isteyen hemşireye tepki gösterirken araya girdiği için sivil polis E. Ö. tarafından darp edildi. (12 Haziran)

■ Mehmet Nuri Deniz, sosyal yardım desteği alabilmek için gittiği Şişli Kaymakamlığı'nda görevlilerce darp edildiğini, Kürt olduğu için ırkçı ve ayrımcı söylemlerle karşılaştığını ifade etti. (12 Haziran)

■ Giresun'da geri dönüşüm işinde çalışan Osman İnan, Selahattin Demirtaş'ın fotoğrafını paylaştığı için 50-60 kişilik bir grubun saldırısına uğradığını ve sonrasında 21 arkadaşıyla birlikte askerler tarafından memleketlerine gönderildiklerini belirtti. (14 Haziran)

■ Diyarbakır Çarşı Karakolu'nun karşısında kafe işleten iki kardeş polis tarafından gözaltına alınıp karakolda işkenceye uğradı. İşkence sonucunda kardeşlerden birinin 3 dişi kırıldı ve, kafasına dikiş atıldı. Diğer kardeşin vücudunda ise çok sayıda vücutta darp izi olduğu görüldü. (14 Haziran)

■ "Darbeye karşı demokrasi yürüyüşü" gerçekleştiren Halkların Demokratik Partisi (HDP) heyetinin aracını Hakkari çıkışında yaşlı bir kadının karşılamasına izin vermeyen polis kadını darp etti. (15 Haziran)

■ "Darbeye karşı demokrasi yürüyüşü" için Silivri'de toplanan kitleye polis biber gazı ile saldırdı. Çok sayıda kişi darp edilerek gözaltına alındı, bir çok kişi de yerlerde sürüklendi. (15 Haziran)

■ 'Darbeye karşı demokrasi yürüyüşü' konvoyunun Tatvan'dan ayrılmasının ardından İl Eş Başkanı Rümet Dursun polisler tarafından darp edildi. (17 Haziran)

■ HDP'nin "Demokrasi yürüyüşü" kapsamında Beşiktaş'ta gerçekleştirdiği halk buluşma sonrası sloganlarla dağılan gençlere polis saldırdı. Gözaltına alınan gençlerden birinin polise "Basma basma nefes alamıyorum" dediği kameralara yansdı. (18 Haziran)

■ Dersim'in Pülümür ilçesinde bulunan Yoncalık Yaylası'na çıkan bazı yurttaşlar askerlerin kendilerine engel olduğunu, hiçbir gerekçe göstermeden 'oradan

ineceksiniz, sizi uygun görmüyoruz, hoşumuza gitmiyorsunuz' diyerek baskı yaptıklarını ifade etti. (22 Haziran)

■ Erzurum İstinaf Mahkemesi, 2017 yılında Van Gevaş'ta mantar toplarken gözaltına alınıp işkence gören köylülerin şikayeti üzerine yargılanan polis O. Ş. 'nin "yeniden suç işlemeyeceği kanaatine varılarak" 3 bin TL para cezasının hükmünü geriye bıraktı. (23 Haziran)

■ Efrin İnsan Hakları Örgütü tarafından, Türkiye destekli grupların Efrin'de kaçırdığı Egid Mihemed Şex Hesen isimli sivilin kolunda 'Şehit Namirin' yazıldığı için Hesen'in önce kolunun kesildiği, sonra da bedeninin ateşe verildiği açıklandı. (23 Haziran)

■ Şırnak Cizre ilçesinde Nusaybin Caddesi üzerinde maske nedeniyle polisler yurttaşlar arasında yaşanan tartışmada polisler 5 kişiyi darp ederek gözaltına aldı. (24 Haziran)

■ Demokratik Yerel Yönetimler Kurulu ve Tevgera Jinên Azad (TJA) üyesi Rojbin Çetin evine yapılan polis baskınında evde 3 saat boyunca işkenceye maruz bırakıldı, polisler; yüzünde, vücudunda morluklar oluşan Çetin'in üzerine köpek saldı. (27 Haziran)

■ Diyarbakır Valiliği, TJA aktivisti Sevil Rojbin Çetin'e uygulanan köpekli işkenceyi, iki gün sonra yaptığı açıklamayla "Kademeli olarak zor kullanma" diyerek savundu. (28 Haziran)

Gevaşlı köylüler işkence görmüştü.

Sevil
Rojbin
Çetin

GÖZALTI - TUTUKLAMALAR

Basına yansıyan haberlere göre, salgının başladığı 11 Mart ile 31 Mart tarihleri arasında aralarında HDP'li siyasetçiler (belediye eşbaşkanları, belediye meclis üyeleri, il/ilçe yöneticileri veya üyeleri, PM üyeleri), Kürt gazeteciler, avukatlar ve kayyım atamalarını protesto eden yurttaşların bulunduğu en az 74 kişi gözaltına alındı, 15 kişi tutuklandı. Salgının zirve yaptığı Nisan ayında da gözaltı ve tutuklamalar sürdü. Nisan ayı içerisinde HDP'li siyasetçiler, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yurttaşların bulunduğu en az 14 kişi gözaltına alındı, 8 kişi tutuklandı. Mayıs ayında ise aralarında HDP'li siyasetçiler, kadın hakları aktivistleri, gazeteciler, kötü

çalışma koşullarını protesto eden sağlık çalışanları ve yurttaşların da bulunduğu en az 113 kişi gözaltına alındı, 16 kişi tutuklandı.

Gözaltı operasyonlarında kişilerin evleri basıldı, eşyaları dağıtıldı, camları kapıları kırıldı. Gözaltına alınırken pek çok kişi orantısız/ölçüsüz/aşırı polis şiddetine, tehdit/hakaret, işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldı.

İktidarın 'normalleşme' programı açıkladığı Haziran ayında ise HDP'li siyasetçiler, kadın hakları aktivistleri, gazeteciler, kötü çalışma koşullarını protesto eden sağlık çalışanları ve yurttaşların bulunduğu en az 177 kişi gözaltına alındı, 54 kişi tutuklandı. Sadece 26 Haziran günü Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Demokratik Toplum Kongresi'ne (DTK) hakkında açılan soruşturma kapsamında 64 kişi hakkında yakalama kararı çıkarıldı. Aralarında siyasetçiler, sivil toplum kuruluşu üye ve yöneticilerinin de olduğu 42 kişi gözaltına alındı, 23'ü tutuklandı. Gözaltılara paralel DTK'nin kapısı da mühürlendi.

Salgınının devam ettiği ve buna dönük tedbirlerin uygulandığı 11 Mart- 30 Haziran arasında toplamda en az 387 kişi gözaltına alınırken, 93 kişi de tutuklandı.

MEZARLIKLARA VE CENAZELERE SALDIRILAR

Tüm dünyanın koronavirüs salgını ile uğraştığı bir dönemde AKP-MHP iktidarı Kürtlerin mezarlarına ve cenazelerine yönelik düşmanlıkta insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş uygulamalara imza attı. Uluslararası hukuk açısından da insanlık suçu olarak görülen bu suçların faili olan AKP iktidarı, salgın günlerinde de bu politikaları sürdürmekten, hayata geçirmekten geri durmadı. Bir anneye, oğlunun kemiklerini kargoyla göndererek kötülükte zirve yapan AKP iktidarı, 261 cenazeyi kaldırımın altına gömmekte de bir beis görmedi.

Koronavirüs salgınının yoğun olarak görüldüğü 11 Mart-30 Haziran süresince Efrîne bağlı Cindiris de dâhil olmak üzere Kürtlere ait 13 mezarlıkta (Van-Erciş, Diyarbakır-Silvan, Bingöl'e bağlı Gözeler ile Adaklı ilçesine bağlı Karer köyü, Hakkâri-Yüksekova, Efrîn-Cindiris, Muş, Şırnak-İdil, Diyarbakır-Lice'nin Licok, Sîsê, Balince ve Hêzan köyleri, Batman-Hasankeyf) defalarca mezar taşları kırıldı, mezarlar tahrip edildi. Van ve ilçeleri Çaldıran, Muradiye, Saray ile Özalp'te, Mardin-Derik'te, Bingöl-Karlıova'da çatışmalarda yaşamını yitirenlerin ailelerine çocuklarının mezarları üzerinden baskı uygulandı. Özellikle salgın sürecinde mezarlık

ve cenazelere dönük yoğun saldırılar yaşanırken, kamuoyunda oluşan büyük tepkiye rağmen iktidar cephesi saldırıları sürdürmekte ısrar etti.

Salgın sürecinde cenaze ve mezarlıklara saldırı girişimlerine örnek olarak;

► Dersim'de merkeze bağlı Xelasor tepesinde 23 Mayıs 2017 yılında yaşamını yitiren HPG'li Agit İpek'in cenazesi, Tunceli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından İstanbul Adli Tıp Kurumu'ndan (ATK) kendilerine gönderilen kargo ile PTT aracılığı ile ailesine gönderildi. İpek'in cenazesinin bulunduğu kargo, ailesinin ikamet ettiği Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderildi. 2 Mart'ta Dersim'de PTT'ye verilen cenaze, Bağlar ilçesi 5 Nisan Mahallesi'nde oturan annesine, Diyarbakır Adliyesi'ne çağrılarak teslim edildi. (10 Nisan)

► HDP Grup Başkanvekili Meral Daniş Beştaş'ın, Meclis Genel Kurulu'nda, Agit İpek'in cenazesinin ailesine kargo ile gönderilmesine ilişkin konuşması üzerine, AKP Grup Başkanvekili Cahit Özkan söz alarak, cenazenin aileye kargo ile gönderilmesini "usule uygun" diye savundu. Özkan, "Cenazenin kargoyla iade edilmesi meselesi bir adli vaka

11 Mart - 30 Haziran arasında en az 13 mezarlığa defalarca saldırı düzenlendi.

olarak önümüzdedir. Yer gösteren teröristin ifadesi üzerine ilgili kişinin annesinden DNA örneği alınarak İstanbul Adli Tıp Kurumu'na incelemeye gönderilmiştir. Bir ceset ortada yoktur, birkaç kemik parçası vardır" ifadelerini kullandı. (11 Nisan)

■ Van merkez ve birçok ilçesinde yanlarına muhtarları da alarak mahalle mahalle gezen askerler, önce yaşamını yitirenlerin defnedildiği mezarlıklara giderek, mezarları tek tek gezip mezar taşlarına asılı bayrak, flama ya da sarı-kırmızı-yeşil bezlere el koydu. Ardından ailelerin evlerine giden askerler, her aileden bir kişinin kimlik bilgilerini alarak, bir daha mezarlara bez asılmamasını istedi. (17 Nisan)

■ Van Erciş'te bir mahalleye giden askerler, üzerinde kod isim yazıldığı gerekçesiyle 2 mezar taşını, mezarlığa çağırdıkları ailelerin gözleri önünde parçaladı. Askerler 'talimat'

aldıklarını ve buna benzer tüm mezar taşlarını yıkacaklarını söyledi. (18 Nisan)

■ Silvan İlçe Jandarma Komutanlığının, çatışmalarda yaşamını yitirenlerin ailelerini arayarak, "Mezar taşlarını kıracaksınız, kırdığınız taşların fotoğrafını çekip bize göndereceksiniz. X, W, Q harflerini sileceksiniz" dediği ve karakola çağrılan bazı yurttaşların darp edildiği öğrenildi. (27 Nisan)

■ Bingöl Merkezine bağlı Gözeler (İbrahiman) ile Adaklı ilçesine bağlı Karer köyüne defnedilen MKP'li Sevda Serinyel'in aile bireyleri, karakola çağrılarak aileden Serinyel'in mezar taşını kırmamasını istedi. Ailenin mezar taşını kırmayı reddetmesinden sonra Serinyel'in mezar taşındaki "Yaşamak için ne çok öldük" ve "Mercan" yazılan askerler tarafından silindi. Daha sonra sık sık telefonla aranan aileye,

Ağit İpek'in cenazesi ailesine bir koli içerisinde kargo ile gönderildi.

mezar taşındaki fotoğrafın da sökülmesi yönünde baskı yapıldığından ikinci bir saldırının yaşanmaması için aile bireyleri mezar başında nöbet tutmaya başladı. (1 Mayıs)

■ Mardin'in Derik ilçesinde evlerine yapılan baskın sırasında Abdullah Solmaz'a , 2006 yılında yaşamını yitiren HPG'li ağabeyinin cenazesini alıp almadıklarına dair soru yöneltildiğini, cenazeyi almadıklarını söylemesi üzerine polislerin kendisini 'Geçenlerde postayla oğlunun kemikleri gönderilen kadını duydun mu, gördün mü kemiklerini nasıl gönderdik. Aynı şey her an size de yapılabilir' şeklinde tehdit ettiğini belirtti. (1 Mayıs)

■ Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı Orman Mahallesi'nde bulunan aralarında Urfa'nın Suruç ilçesinde 20 Temmuz 2015 tarihinde DAİŞ tarafından düzenlenen

bombalı saldırıda hayatını kaybeden 33 gençten Süleyman Aksu'nun mezarının da bulunduğu mezarlık, 13 Mart 2016'da ilan edilen ve 79 gün süren sokağa çıkma yasağından bu yana 7'nci kez saldırıya uğradı. (2 Mayıs)

■ Bingöl'ün Karlıova Karakolu'ndan aranan aileden, sokağa çıkma yasağı döneminde yaşamını yitiren HPG'li Zamani Çamak'ın (Xebatkar Kalker) kente bağlı Ilıpınar köyündeki mezar taşının kaldırılması istendi. (4 Mayıs)

■ Dersim'de 6 Mayıs'ta çıktığı belirtilen bir çatışmada yaşamını yitiren HPG'li Musa Yılmaz'ın cenazesi Malatya Adli Tıp Kurumu'ndan ailesine teslim edildi. Musa Yılmaz'ın cenazesi, polislerin camide yıkanmasına izin vermemesi üzerine bir evin önünde yıkanarak toprağa verildi. (9 Mayıs)

■ Efrin İnsan Hakları Örgütü'nden yapılan açıklamaya göre, Cindiris kasabasında bulunan silahlı grupların, kasabadaki mezarlıklarda, kabir ve duvarlarda kullanılan mermerleri söktüğü ve Cindiris'de bu işin pazarlamasını yapan tüccarlara satıldığı ifade edildi. (9 Mayıs)

■ Şırnak'ta İdil ilçesine bağlı Yarbaşı (Hespist) Köyü'nde, farklı tarihlerde çatışmalarda yaşamını yitirenlere ait 6 mezarlık paramparça edildi. 4 Nisan'da zırhlı araçla köye gelen askerlerin, mezar taşlarını balyozlarla parçaladığı öğrenildi. (10 Mayıs)

■ Adıyaman'da çatışmada HPG'li Zeynel Gözübüyük'ün ailesine, ne cenaze aracının verilmesine ne de cenazenin camide yikanmasına izin verildi. (16 Mayıs)

■ Bitlis'in Yukanölek (Oleka Jor) Mahallesi'nde, 19 Aralık 2017 tarihinde uygulanan sokağa çıkma yasağı sırasında yıkılan Garzan Mezarlığı'ndan çıkarılan 282 cenazenin uzun süre nereye götürüldükleri bilinmedi, daha sonra 2 Ocak 2018 tarihinde Bitlis Valiliği tarafından yapılan açıklamayla İstanbul Adli Tıp Kurumu'na (ATK) götürüldükleri ortaya çıktı. Aileler cenazelerin kendilerine teslim edilmesini beklerken, cenazelerin Kilyos Mezarlığı'nda aile mezarlıkları için ayrılan parsel ile yol arasında bulunan kaldırıma defnedildiği ortaya çıktı. Kazılan kaldırımda 18 mezarlık için alan açıldığı ve 1'den 18'e kadar numaralandırılmış bu daracık alana henüz ailesine teslim edilmeyen 261 cenazenin üst üste defnedildiği ortaya çıktı. (18 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yolçatı

(Sisê) Mahallesi'nde bulunan mezarlığın ailelerin Ramazan Bayramı öncesi mezarlığı ziyaret etmesi üzerine, bir kez daha tahrip edildiği ortaya çıktı. (22 Mayıs)

■ Batman'ın Hasankeyf ilçesi Güneşli (Şemse) köyünde daha önce zırhlı araçlarla tahrip edilen mezarlar bir kez daha tahrip edildi. Sokağa çıkma yasağı öncesi mezarlık ziyaretlerini gerçekleştirmek isteyen köylüler, ziyaret sırasında mezarlık ve Seyh İbrahim Türbesi'nin tahrip edildiğine ve mezarlıktaki ağaçlara da Türk bayrağının asıldığına tanıklık etti. (25 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yolçatı (Sisê) mahallesinde bulunan mezarlığın 3'üncü kez saldırıya uğramasının ardından Batman'ın Sason ilçesinde 11 Mart 1999 tarihinde yaşamını yitirdikten sonra 2013'te Yolçatı'taki mezarlığa cenazesi defnedilen Osman Altındağ'ın (Kendal Amed) kardeşi Hanım Altındağ, mezarlığın tahrip edilmesinden sorumlu olanlar hakkında suç duyurusunda bulunacağını paylaştı. (28 Mayıs)

■ Kilyos Mezarlığı'nda kaldırılma gömülen Serhat Arslanargun'un ailesine Garzan Mezarlığı için daha önce defin ruhsatı verildiği ortaya çıktı. Kardeşi Rojbin Arslanargun, cenazelerin gömüldüğü yerin çöp içinde olduğunu söyledi. (29 Mayıs)

■ Garzan Mezarlığı'ndan çıkarılarak, Kilyos'taki kaldırıma gömülenler arasında olduğunu düşündüğü oğlunun cenazesinin tespiti için kan örneği veren Zeki Dağ'a, DNA sonucunun eşleşmediği 2 yıl sonra bildirildi. (30 Mayıs)

■ Özgürlük İçin Hukukçular Derneği (ÖHD) İstanbul Şubesi, Bitlis merkeze bağlı Yukan Ölek (Olka Jor) köyünde bulunan Garzan Mezarlığı'nın yıkılıp cenazelerin İstanbul'da Kilyos Mezarlığı'ndaki kaldırılma gömülmesi hakkında "kişinin hatırasına hakaret" ve "işkence ve eziyet" suçları işlendiği gerekçesi ile suç duyurusunda bulundu. (4 Haziran)

■ Mardin Ömerli ilçesine bağlı kırsal

torbasında defnetmek zorunda kaldı. (6 Haziran)

■ Dersim'de çıktığı belirtilen bir çatışma sonucu yaşamını yitiren 4 HPG'li'den biri olan Hasan Oruç'un ailesine teşhis için cenaze yerine fotoğraflar gösterildi. Aile, kendilerine gösterilen cenazeyi tanımayacak halde olduğu için teşhis edemedi. Bunun üzerine DNA testi için aileden kan örneği alındı. (10 Haziran)

Kilyos'ta bir kaldırımda 261 cenazenin üst üste defnedildiği ortaya çıktı.

Kayagöze (Xirbêmamitê), Taşlıca (Xanîsora), Harmankaya (Kewarêxê) ve Duygulu (Yestê) mahallelerinde çıkan çatışmada yaşamını yitiren ve HPG'li olduğu belirtilen 2 kişinin cenazeleri aileleri tarafından teslim alındı. Serkan Tutak'ın Nusaybin'de defnedilen cenazesinin yikanmasına, kefenlenmesine ve cenaze namazının kılınmasına izin verilmedi. Tutak'ın ailesi, cenazeyi dini vecibeler yerine getirilemeden ceset

■ Lice'nin Çavundur (Licok) mahalle mezarlığında bulunan mezar taşları mahalle sakinlerinin ifadesine göre bölgede başlatılan operasyona katılan askerler tarafından tahrip edildi. (10 Haziran)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Çavundur (Licok) Mahallesi gerçekleşen bir baskında Mehmet Pervane'ye ait eve giren askerlerin, 2012 yılında bir çatışmada

yaşamını yitiren kızı Halime Pervane'nin (Viyan Licok) duvarda aslı bulunan fotoğrafını makasla kestiği belirtildi. (11 Haziran)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesi Esenler (Balicne) Mahallesi'ne bağlı Goçxar Mezarında bulunan mezarlar tahrip edildi. (12 Haziran)

■ Agit İpek'in cenazesinin kargoyla gönderilmesine ilişkin başlatılan soruşturma

yıldö bnu7nümünde anma için mezarlığa gelen Yıldırım'ın ailesi ve beraberindekiler mezarlığın tahrip olmuş hali ile karşılaştı. (29 Haziran)

Salgın sürecinde mezarlıklara ve cenazelere yönelik saldırılar HDP'nin gündeminden hiç düşmedi;

■ HDP ve DBP, Dersim'de 2017 yılında yaşanan çatışmada yaşamını yitiren

Komisyonuna dilekçe verdi. Dilekçede, cenazelere yapılan işkencenin, gömülme hakkının engellenmesinin, cenazelerin kargo, posta yoluyla ailelere gönderilmesinin acilen Komisyon gündemine alınması istendi. (13 Nisan)

■ Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) Eş Genel Başkanı Saliha Aydeniz ile Medeniyetler Beşiğinde Yakınlarını Kaybedenlerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (MEBYA-DER) yöneticilerinden oluşan bir heyet, mezarlıklara yönelik saldırıların merkezlerinden biri olan Silvan ilçesine ziyarette bulundu. İlçeye bağlı, Akçayır (Mirgeweş), Köprülübağ (Kinyat) Topçay (Vezya) köylerine giden heyet, Silvan Jandarma Komutanlığı'nın zorlamasıyla mezar taşlarını kaldıran aileleri ziyaret edip, yaşananlarla ilgili bilgi aldı. (7 Mayıs)

■ Mezarlıklara ve cenazelere yönelik son dönemde artan saldırılara tepki gösteren HDP İstanbul Kadın Meclisi, AKP'yi ulusal ve uluslararası hukuku uygulamaya davet etti. (11 Mayıs)

■ Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) Eş Genel Başkanı Saliha Aydeniz, Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekilleri Muazzez Orhan, Sait Dede ve partililer, Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde tahrip edilen mezarlıkları ziyaret etti. (11 Mayıs)

■ Mezarlara dönük tahribatlara ilişkin Diyanet'e ve İçişleri Bakanlığı'na çağrı yapan HDP Grup Başkanvekili Meral Danış Beştaş, "Bu ahlaksızlığa karşı bir sözlü yok mu? Buna onay mı veriyorlar?" diye sordu. (12

Mayıs)

■ Hakkari, Van, Muş, Diyarbakır, Bingöl ve Şırnak gibi kentlerde mezarlıkların tahrip edilmesiyle ilgili suç duyurusunda bulunan HDP Hukuk ve İnsan Hakları Komisyonu, "Toplumsal değerleri aşağılayıcı insanlık dışı bu saldırıların bir an önce önlenmesi, saldırıları gerçekleştirenlerin cezalandırılması hukuken zorunludur" açıklamasında bulundu. (13 Mayıs)

■ Halkların Demokratik Partisi (HDP) Urfa Milletvekili Ayşe Sürücü, 2017 yılında Garzan Mezarlığı'ndan çıkarılan 267 cenazeden 261'inin İstanbul'un Kilyos semtinde, otoban kenarında üst üste usulsüzce gömülmesiyle ilgili Meclis'e Araştırma Önergesi verdi. (19 Mayıs)

■ Halkların Demokratik Partisi (HDP) İstanbul İl Örgütü Kilyos Mezarlığına giderek, Bitlis'teki Garzan Mezarlığı'ndan 2017 yılında ailelerine haber verilmeden çıkarılarak İstanbul Adli Tıp Kurumu'na (ATK) getirilen 282 cenazenin kaldırılma gömülmesini protesto etti. (21 Mayıs)

■ MEBYA-DER ve HDP'den oluşan bir heyet, yaşamını yitirenlerin mezarlarını ziyaret ederek, aileleri ile dayanışmada bulundu. (21 Mayıs)

■ Kayyım atamaları, cenazelere saldırılar ile gözaltı operasyonları başta olmak üzere, pek çok konunun masaya yatırıldığı HDP MYK toplantısında, Türkiye'deki tüm demokrasi güçleri ile ortak bir mücadele hattının örülmesi kararlaştırıldı. (24 Mayıs)

DBP EŞ Genel Başkanı Saliha Aydeniz ve HDP'li vekiller Hakkari Yüksekova'da saldırıya uğrayan mezarlıkları ziyaret etti.

Tunceli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 'yönetmeliğe uygun' bulunarak takipsizlikle sonuçlandı. (26 Haziran)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Kayacık (Hêzan) köyünde, 28 Haziran 2013'te yapılan karakol-kalekol protestosunda askerlerin açtığı ateş sonucunda yaşamını yitiren Medeni Yıldırım, ölümünün 7'nci

ve cenazesi ailesine 3 yıl sonra PTT ile gönderilen HPG'li Agit İpek'in ailesine baş sağlığı ziyareti gerçekleştirdi. (10 Nisan)

■ HDP Muş Milletvekili Gülistan Kılıç Koçyiğit, 2017 yılında bir çatışmada yaşamını yitiren HPG'li Agit İpek'in cenazesinin ailesine kargoyla gönderilmesine ilişkin Meclis İnsan Hakları

MAHPUSLAR ÖLÜME TERK EDİLDİ

Koronavirüs salgınında bulaş riskinin en yüksek olduğu alanlardan biri cezaevleri. Salgının ilk gününden itibaren hem Türkiye’de hem de dünyada pek çok kurum ve kuruluş, cezaevlerinde yeni tip koronavirüsün yayılmasının yaratacağı tehlikeye dikkat çeken açıklamalar yaptı. Ancak AKP iktidarı tüm bu uyarılara kulak tıkadığı gibi, bu dönemde çıkardığı “özel af” niteliği taşıyan İnfaz Yasası’na dâhil etmediği siyasi tutsakları ölüme terk etti. Toplam 367 hapisanede, aralarında gazeteciler, öğrenciler, insan hakları savunucuları, 65 yaş üstü tutsaklar, hasta tutsaklar, çocuklu kadınlar ve çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu siyasetçilerin de bulunduğu on binlerce kişi salgına rağmen tahliye edilmedi.

Salgınla mücadele adı altında hayata geçirilen görüş kısıtlamaları gibi önlemler, en temel iletişim hakkının bile ihlal edilmesini beraberinde getirdi. Her ne kadar haftalık telefon görüş süresi uzatılmış olsa da (sadece fazladan 10 dakika verildi, bu görüşmelerin ücretleri de mahpuslardan alındı) açık ve kapalı görüşlerin ilk andan itibaren askıya alınması ve avukat görüşlerine sınırlama getirilmesi, cezaevlerinde yaşanan ihlallerin kamuoyuna yansımalarının önüne geçti. Buna rağmen HDP Cezaevi Komisyonuna salgının ilk gününden bu yana gerek tutsaklardan gelen mektuplarla gerekse de mahpus aileleriyle yapılan

görüşmeler aracılığıyla yüzlerce ihlal vakası iletildi.

Çoğu cezaevinde kalabalık koğuşlarda ve fiziksel mesafenin sağlanamadığı ortak alanlarda hiçbir önlem alınmadan tutulan mahpuslar, maske ve dezenfektan gibi salgına karşı kullanabileceği en temel ihtiyaçlara dahi ulaşamadı. Öyle ki Bayburt Cezaevi’nde 8 tutsağa bir tane maske verildiği ve “bu maskeyi aranızdan konuşan kişi taksın” dediği aktarıldı. Acil ve temel gereksinimler de cezaevi kantinlerinde fahiş fiyatlarla satıldı. Örneğin salgın döneminde tek kalıp sabunun 50 TL’ye satıldığı cezaevi oldu.

Birçok cezaevinde temel ihlaller arasında sayılan suya erişim hakkının kısıtlanması gibi en temel insani ihtiyaç noktasındaki ihlaller, salgın döneminde de yoğun bir şekilde yaşanmaya devam etti. Sıcak suya haftada bir ya da iki kez ulaşan tutsaklar, soğuk suya da düzenli erişim sağlayamadı. Hemen hemen tüm cezaevlerinde suların sık sık kesildiği bilgisi de HDP Cezaevi Komisyonuna yoğunlukla iletilen ihlaller arasındaydı.

Sağlıklı ve yeterli gıdaya ulaşamayan mahpusların karşı karşıya kaldığı bir diğer önemli ihlal ise sağlık hakkına erişim engeliydi. Birçok cezaevinde hastalanan hatta koronavirüs belirtileri gösteren mahpuslar dahi revire, doktora ulaşmakta

zorluk yaşadı. Yine salgın öncesinde sıklıkla karşılaşılan sorunlardan biri olan koğuşlarda kapasite üstünde kişinin kalması, salgın döneminde de yoğun şekilde bildirilen ihlaller arasındaydı. Kimi cezaevlerinde 7 kişilik koğuşlarda 45 kişinin kaldığı, yatak kapasite aşımından kaynaklı mahpusların yerlerde uyumak zorunda kaldığı ya da nöbetleşe uyudukları bilgisi hemen tüm cezaevlerinden HDP Cezaevi Komisyonu’na iletildi.

Tüm bunların yanında salgın öncesi süren hak ihlalleri, salgın döneminde de hız kesmedi. Hemen hemen tüm cezaevlerinden darp, hakaret ve ayakta sayım dayatması başta olmak üzere birçok alanda yoğun şikâyetler iletildi.

Hasta ve yaşlı tutsakların durumu ise son derece kritikti. (Sadece İnsan Hakları Derneği’nin ulaştığı verilere göre; Türkiye cezaevlerinde halen 590’ı ağır hasta olmak üzere toplam bin 564 hasta mahpus bulunmaktadır. Bu sayının çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir) Her an ölüm riski ile karşı karşıya kalan hasta mahpusların durumu salgın sürecinde de gündemdeki ihlallerin başında olmasına rağmen, bu anlamda hükümet

Yandaşlara af getiren İnfaz düzenlemesine karşı HDP'li milletvekilleri TBMM kampüsünde yürüyüş düzenledi.

hasta mahpuslar konusundaki duyarsızlığı nedeniyle salgın sürecinde çeşitli cezaevlerinde 3 hasta mahpus yaşamını yitirdi. Telifsiz imkansız sonuçlara sebep olacak ve hala düzelmeyen bu durumdan en çok da düzenli kemoterapi görmesi gereken kanser hastaları etkilendi. Kanser hastaları serbest bırakılmadıkları gibi tedavilerini de sürdürmediler. Aynı şekilde pek çok hasta mahpusun hastane sevkleri de yapılmadı.

Salgın döneminde cezaevleri hak ihlalleriyle gündemden düşmezken, Adalet Bakanlığı konuya ilişkin sadece kamuoyunu tatmin etmeyen iki açıklama yaptı. Bakanlığın vaka sayılarına ilişkin son açıklaması 28 Nisan'daydı. Açıklamaya göre; 4 ayrı hapisanede toplam 120 mahpusa koronavirüs tanısı konuldu. 13 Nisan'da yapılan bir başka açıklamada ise 3 tutsağın virüs sebebiyle hayatını kaybettiği, ayrıca 79 infaz koruma memurunun koronavirüs testinin pozitif çıktığı açıklanmıştı. Bu açıklamanın ardından son bir ayda vaka sayısına ilişkin Bakanlık düzeyinde hiçbir açıklama yapılmazken, yalnızca 11 Haziran'da Bakanlık yetkilileri TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na konuya dair bir sunum yaptı.

Bakanlık adına sunumu yapan Bakan Yardımcısı Uğurhan Kuş, ceza infaz kurumlarında ölüm vakası olduğunu söylemediklerini belirterek; "Niye söylemiyoruz? Çünkü yok. Ancak hiç olmadığını da söylemiyoruz. Neden? Covid-19 hastalığı nedeniyle ceza infaz kurumunda daha önceden hastane

geçmiş olmayan, daha önceden kronik hastalığı olmayan ve sadece ve sadece ceza infaz kurumunda kalırken Covid -19'a yakalanmış ve ölen hiç kimse yok. Hastane geçmiş olmayan, hastanede yatar olmayan, herhangi bir kronik hastalığı bulunmayan ancak ceza infaz kurumunda kaldığı süre içerisinde Covid -19'a yakalanıp ölen hiç kimse yok" şeklinde karmaşık, anlaşılması güç ve Bakanlığın açıklamalarıyla çelişen bir cevap verdi. Toplamda kaç test yapıldığı gibi pek çok soruyu da cevapsız bıraktı.

Özetle, cezaevinde sürekli gündemde olan hak ihlalleri, salgın dönemiyle birlikte daha da ağırlaşarak sürdü. Bununla birlikte salgın nedeniyle alınan "önlemler" nedeniyle avukat ve aile görüşlerinin rafa kaldırılmasıyla da cezaevleri deyim yerindeyse kapalı bir kutuya dönüştürüldü.

Salgın döneminde cezaevlerinde yoğun şekilde yaşanan ve bildirilen hak ihlallerinin ve ilgili gelişmelerin bir kısmı şöyle;

■ Giresun Espiye L Tipi Cezaevi'nde tutsakların ilaçlarına el konulduğu ve doktora görünmelerine izin verilmediği için 3 tutsağın dönüşümlü açlık grevine başladığı bildirildi. (20 Mart)

■ HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk

SALGIN DÖNEMİNDE KÜRT DÜŞMANLIĞI

Gergerlioğlu, Sincan L2 Kapalı Cezaevi'nde Arif Yıldırım isimli mahpusta yeni tip koronavirüs görüldüğü iddiasını gündeme getirdi; savcılık iddianın doğru olmadığını söyledi. Ancak Yıldırım, 30 Nisan 2020'de yeni tip koronavirüs sebebiyle hayatını kaybetti. (24 Mart)

■ Diyarbakır E Tipi Kapalı Cezaevi'nde jandarma ve infaz koruma memurları, Salgına rağmen, koğuşlarda 50 kişilik ekiple arama yaptı. (29 Mart)

■ Aksaray T Tipi Kapalı Cezaevi'nde kalan siyasi tutsaklar cezaevi idaresi tarafından "Kurallara uymak zorundasınız, aksi halde adli suçlulardan virüs olan birini aranızda getiririz" denilerek tehdit edildi. (29 Mart)

■ Sincan Cezaevinde bir kadın gardiyanın mahpusların üstüne tükürerek "Biz hastalanıyorsak siz de hastalanın" dediği iletildi. (30 Mart)

■ Derik Belediyesi Eşbaşkanı Mülkiye Esmez, kolon kanseri tedavisi görmesine rağmen, Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen ilk duruşmasında tahliye edilmedi. (1 Nisan)

■ Birden çok kronik hastalığı bulunan ve tek başına ihtiyaçlarını gideremeyen ve 24 yıldır tutuklu bulunan 85 yaşındaki hasta tutuklu Mehmet Emin Özkan'ın, yeni tip koronavirüs nedeniyle tahliye talebi "kaçma şüphesi bulunduğu" gerekçesiyle reddedildi. (1 Nisan)

■ AKPM Türkiye raportörleri, infaz değişikliğinde ayrımcılığa son verilmesini

isteyerek, "Ayrımcılık tutsakları akut ve riskli durumlara maruz bırakır. Bu onlara çifte ceza uygulamak demektir" dedi. (4 Nisan)

■ Batman M Tipi Kapalı Cezaevi'ndeki tutsakların isyan başlatmasının ardından koğuşlara müdahale edilirken, müdahalenin ardından onlarca tutsak çevre illerdeki cezaevlerine sevk edildi. (5 Nisan)

■ Samsun Bafra T Tipi Kapalı Cezaevi'nde 3 yıldır tutuklu bulunan 70 yaşındaki Mehmet Yeter'in yeni tip koronavirüs nedeniyle yaşamını yitirdiği açıklandı. Mehmet Yeter'in oğlu Ferhat Yeter, babasının öldüğü bilgisinin cezaevi yönetimi tarafından kendisine bildirilmediğini belirterek, "Ölüm haberini

önceki gün bir tutuklunun beni aramasıyla öğrendim" dedi. (8 Nisan)

■ Meclis'te görüşülen infaz düzenlemesini, siyasileri dışarda tuttuğu için eleştiren HDP Grup Başkanvekili Meral Danış Beştaş, tutuklu partili arkadaşlarının ismini sayarken "Baluken ölsün mü?" diye sorunca, AKP sıralarından "Ölsün" yanıtı geldi. (10 Nisan)

■ Adalet Bakanı Abdulhamit Gül, 5 cezaevinde 17 tutsağa yeni tip koronavirüs teşhisi konulduğunu ve açık cezaevlerinde 3 tutsağın yeni tip koronavirüs nedeniyle hayatını kaybettiğini açıkladı. Cezaevlerinin isimleri açıklanmadı. (13 Nisan)

■ Kayseri Bünyan 2 No'lu T Tipi

Cezaevi'nde tutuklu bulunan ve kronik kalp hastalığı olan Diyarbakır Büyükşehir Belediye Eşbaşkanı Selçuk Mızraklı'nın yeni tip koronavirüs salgını nedeniyle yapılan tahliye başvurusu reddedildi. (14 Nisan)

■ AKP ve MHP gruplarının ortak hazırladığı Ceza İnfaz Kanunu'nda düzenleme yapılmasına ilişkin kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı. Tutuklu bulunan siyasetçi, gazeteci, yazar ve akademisyenler kapsam dışı bırakıldı. (14 Nisan)

■ Salgın nedeniyle HDP'nin önceki dönem Eş Genel Başkanı Figen Yüksekdağ'ın tahliye talepli itirazı, "kesin karar" denilerek reddedildi. Selahattin

Sabri
Kaya

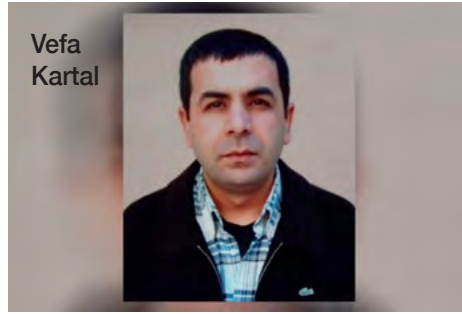
Demirtaş için yapılan tahliye başvurusu ise hiçbir gerekçe gösterilmeden reddedildi. (18 Nisan)

■ Dersim Belediyesi eski Eşbaşkanı Nurhayat Altun, infaz düzenlemesiyle adli mahpusların serbest bırakılmasının ardından kendilerine 3 gün yemek verilmediğini sadece hazır çorba verildiğini aktardı. (20 Nisan)

■ HDP Urfa Milletvekili Ayşe Sürücü ve beraberindeki avukatların, salgın tehdidi altında olan Urfa T Tipi Cezaevi'ndeki tutsakların karşı karşıya kaldığı hak ihlallerine dair cezaevi yönetimiyle yapmak istediği görüşme talebi kabul edilmedi. (29 Nisan)

■ Şakran Kapalı Cezaevi'ne gitmek isteyen HDP heyeti engellendi, görüşme talepleri ise cezaevi savcısı ve idaresi tarafından reddedildi. (30 Nisan)

■ HDP'nin eski Eş Genel Başkanı Figen Yüksekdağ, yakınlarıyla yaptığı telefon görüşmesinde, siyasetçilerin tutulduğu Kandıra Cezaevi'nde tutsaklara "AKP sansürü" uygulandığını söyledi. Yüksekdağ,

Vefa
Kartal

görüşmesinde, cezaevine gönderilen mektuplarda geçen "AKP" ifadelerinin üzeri silinerek sansür uygulandığını ve iktidarın uygulamalarına ilişkin eleştirel ifadelerin bulunduğu bazı mektupların "salgına ilişkin yanlış bilgiler içerdiği" iddiasıyla tutuklulara teslim edilmediğini aktardı. (18 Mayıs)

■ Ağır hasta mahpus Sabri Kaya, tahliye edildiği gün yaşamını yitirdi. 25 Mart tarihinden sonra birçok kez hastaneye kaldırılan Kaya, tedavisi tamamlanmadan cezaevine götürülmüştü. Ölüm sınırında olan Kaya, tüm başvurulara rağmen uzun süredir tahliye edilmemişti. (22 Mayıs)

■ Edirne F Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutuklu bulunan siyasi hasta tutsak Vefa Kartal yaşamını yitirdi. (31 Mayıs)

■ HDP önceki dönem Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın eşi Başak Demirtaş'a gönderdiği mektup sansürlendi. (3 Haziran)

İnfaz Yasası ile ilgili HDP'nin salgın süresince gerçekleştirdiği eylemlerden ve girişimlerden bazıları şu şekildeydi;

■ İnfaz düzenlemesinde değişiklik öngören yasa tasarsına karşı, 11 siyasi parti "İnfaz yasasında eşitlik istiyoruz, adaletin sesini yükseltmeye çağırıyoruz" başlıklı ortak açıklama yaptı. (6 Nisan)

■ HDP, infaz düzenlemesinde değişiklik öngören ve Meclis Adalet Komisyonu'nda kabul edilen 70 maddelik "Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"ne muhalefet şerhi düştü. (6 Nisan)

■ HDP milletvekilleri infaz düzenlemesine karşı meclis bahçesinde açıklama ve yürüyüş yaptı. Yürüyüş sırasında tutuklu HDP'lilerin fotoğrafları

taşındı. (7-8 Nisan)

■ Milletvekilleri infaz yasasını TBMM Genel Kurulunda sıra kapaklarına vurarak ve infazda eşitlik talepli dövizleri göstererek protesto etti. (8 Nisan)

■ HDP Grup Başkanvekilleri Meral Daniş Beştaş ve Saruhan Oluç, cezaevlerinde yeni tip koronavirüs salgınının yayılım hızına bağlı olarak toplu ölümlerin yaşanmaması için mevcut durumun tespiti ve alınacak önlemlerin belirlenmesi amacıyla TBMM'de araştırma komisyonu kurulmasını talep etti. Önerge reddedildi. (14 Nisan)

Batman M Tipi Cezaevinde isyan çıktı.

SALGINDA EKONOMİK KRİZ DERİNLEŞTİ

Türkiye, salgın öncesi derin bir ekonomik kriz yaşıyordu. Türkiye'deki ekonomik kriz; işsizlik, yoksulluk, enflasyon gibi verilerin tamamında Kürt kentleri açısından iki kat daha derin boyuttaydı. Kamuoyunun açıkladığı verilerden şüphe duyduğu Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in

Türkiye geneli için açıkladığı işsizlik oranı yüzde 13,7 iken, bölgeler bazında bu oran güneydoğuda yüzde 22,4'e çıkmaktadır. İller bazında ise Mardin, Batman, Siirt, Şırnak bölgesi yüzde 30,9; Van, Muş, Bitlis, Hakkâri bölgesi de yüzde 25,9'dur.

Yine istihdam oranının en düşük olduğu bölgeler de Kürt illerini kapsamaktadır. "En düşük istihdam oranı yüzde 30 ile "Mardin, Batman, Şırnak, Siirt" bölgesinde tespit edildi." (TÜİK; İşgücü İstatistikleri, 2019) Genel ekonomik göstergelerin bölgesel dağılımlarına bakıldığında Kürt

illerinin sadece işsizlik ve istihdamda değil, enflasyon ve tüketici fiyatlarının artış hızında da resmi kurum açıklamalarında dahi başı çektığı görülmektedir. "2019 yılında tüketici fiyatlarının en fazla arttığı bölge Van, Muş, Bitlis, Hakkâri bölgesi oldu." (TÜİK)

İşgücü Alanında Bölgesel Eşitsizlik Tablosu (1)

BÖLGELER	Ortalama Yaşam Endeksi Sıra (2015) *	Toplam Nüfus (2019)	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (2019)	Toplam 2008-2019 Yılları Arası Net Göç	İşyeri Sayısı (SGK) (2020)	Esnaf Sayısı (TESK) (2020)	İşgücü (TÜİK) (2019)	İstihdam edilenler (TÜİK) (2019)	Sigortalılar (SGK) (2020)
Türkiye Geneli		100%	100%		100%	100%	100%	100%	100%
İstanbul (TR1)	5	19%	19%	284. 953	29%	12%	21%	21%	24%
Batı Marmara (TR2)	26	4%	5%	310. 533	5%	7%	5%	5%	5%
Ege (TR3)	24	13%	13%	340. 146	15%	17%	14%	14%	13%
Doğu Marmara (TR4)	18	10%	10%	644. 180	10%	10%	10%	10%	11%
Batı Anadolu (TR5)	20	10%	10%	345. 160	10%	8%	10%	10%	11%
Akdeniz (TR6)	48	13%	13%	-7. 334	11%	15%	12%	12%	11%
Orta Anadolu (TR7)	40	5%	5%	-222. 594	4%	5%	5%	5%	4%
Batı Karadeniz (TR8)	32	6%	6%	-194. 854	4%	7%	6%	6%	5%
Doğu Karadeniz (TR9)	29	3%	3%	- 31. 705	3%	5%	4%	4%	3%
Kuzeydoğu Anadolu (TRA)	61	3%	2%	-434. 842	1%	2%	2%	2%	2%
Ortadoğu Anadolu (TRB)	67	5%	4%	-440. 835	2%	4%	4%	4%	3%
Güneydoğu Anadolu (TRC)	72	11%	9%	-592. 808	5%	7%	8%	7%	7%

*Bölge kapsamındaki illerin indeks sıra ortalaması

BÖLGELER	Kayıt Dışı Çalışanlar (TÜİK) (2019)	İşsiz (TÜİK) (2019)	İşgücüne dahil olmayan nüfus (TÜİK) (2019)	Mutlak Yoksul Sayısı * (SGK) (2020)	Toplam İşsizlik Ödeneği Hakeden (İŞKUR) (2020)	İşsizlik oranı (TÜİK) (%)	İstihdam oranı (TÜİK) (%)	İşgücüne katılma oranı (TÜİK) (%)
Türkiye Geneli	100%	100%	100%	100%	100%	13,7	45,7	53,0
İstanbul (TR1)	13%	23%	17%	7%	29%	14,9	48,9	57,5
Batı Marmara (TR2)	5%	3%	5%	2%	4%	9,8	48,7	54,0
Ege (TR3)	14%	12%	13%	7%	14%	12,2	48,5	55,2
Doğu Marmara (TR4)	8%	9%	10%	4%	12%	12,3	46,1	52,6
Batı Anadolu (TR5)	7%	9%	10%	5%	10%	12,4	45,7	52,2
Akdeniz (TR6)	13%	13%	13%	15%	11%	14,2	44,0	51,3
Orta Anadolu (TR7)	4%	5%	5%	4%	4%	14,0	42,2	49,0
Batı Karadeniz (TR8)	9%	4%	6%	4%	4%	8,4	48,6	53,1
Doğu Karadeniz (TR9)	6%	3%	3%	3%	2%	9,9	50,8	56,3
Kuzeydoğu Anadolu (TRA)	3%	2%	3%	7%	1%	10,5	42,7	47,7
Ortadoğu Anadolu (TRB)	6%	6%	5%	12%	2%	18,0	42,0	51,3
Güneydoğu Anadolu (TRC)	10%	13%	11%	30%	7%	22,4	35,7	46,1

AKP iktidarının salgın döneminde başta sağlık ve eğitim olmak üzere diğer tüm alanlarda olduğu gibi ekonomik kriz konusunda da Kürt illerini görmezden gelmesi nedeniyle özellikle Diyarbakır, Van ve Mardin'de var olan yoksulluk ve işsizlik krizi derinleşti. Türkiye ortalamasının neredeyse iki katı olan işsiz sayısına yüz binler eklendi.

Kürt illerinde işsiz sayısının ve oranının

daha fazla artmasının nedeni işletmelerin faaliyetlerinin durmasının yanı sıra batıya mevsimlik tarım, turizm, inşaat için giden işçilerin de işsiz kalması oldu. Tüm bu sonuçlara ilişkin yeterli veriler ancak salgın sonrası yılın 3. çeyreğinde açıklanacak rakamlarla ortaya çıkabilecektir. Ancak salgın döneminde yaşananlar verilerin olumsuz evrileceğinin ilk işaretlerini vermektedir. Örneğin Mazıdağ'ında bulunan ve AKP'nin neredeyse tüm

altyapı/üstyapı yatırım ihalelerini alan "yandaş" Cengiz Holding'e ait Eti Bakır Fabrikası'nın demiryolu inşaatında çalışma koşullarını protesto ederek iş bırakan 118 işçinin işine son verildi.

Ekonomik kriz ve getirdiği sorunlar ne Türkiye'de ne de Kürt illerinde salgın sırasında ortaya çıktı. Yoksulluk, işsizlik, yaşam pahalılığı AKP döneminde emekçilere "kader" olarak dayatıldı ve

salgında bu politikaların sonuçları ile karşı karşıya kaldık. Bu dönemde emekçiler lehine tek bir önlem almayan AKP'nin sermaye adına takındığı tutum nedeniyle salgın döneminde en az 146 işçinin yeni tip koronavirüs nedeniyle öldüğü belirlendi. Salgının yoğun etkisinin görüldüğü üç aylık dönemde AKP iktidarı krizin yoksullar üzerindeki etkisini azaltmak yerine 18 yıldır yaptığı gibi sermayenin çıkarlarını kollayan düzenlemeler çıkardı.

KADINLARA YÖNELİK İHLALLER

Yeni tip koronavirüs salgını dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal eşitsizlikleri derinleştirirken, aynı zamanda görünür kıldı. Salgının tetiklediği ekonomik ve toplumsal krizlere iktidarın verdiği yanıtlar ise mevcut sistemi ayakta tutabilecek tedbirlerle sınırlı kaldı. Salgın tedbirlerinde erkek şiddeti, kadın yoksulluğu, cinsiyetçi işgücü piyasası gibi kadınların kadın olmaktan kaynaklı yaşadığı eşitsizlikler ve ayrımcılıkların göz ardı edilmesi, kadınların yaşamlarını bu dönemde çok daha zorlaştırdı. Anadilde sağlık hizmetinin sağlanmaması ise, özellikle kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanmasının önünde büyük engel oluşturdu.

Evlere kapanmak, birçok kadın için ev içi şiddet riskinin artmasını ve şiddete uğradığında kadınların alabileceği desteklerin kısıtlanmasını da beraberinde getirdi. İktidar, bu riski önlemek için hiçbir planlama yapmadığı gibi, 6284 sayılı Kanun kapsamında erkeklerin evden uzaklaştırılması kararına kısıtlama getirerek bu riski daha da büyüttü.

Şiddete maruz kalan kadınlara destek sağlayan kadın örgütleri, bu süreçte Alo 183 ve 155 hatlarına ulaşamadığını, sosyo-

ekonomik desteklerin “salgında yoğunluk var” diyerek reddedildiğini, sığınaklara ancak çok yüksek can güvenliği riski olan kadınların kabul edildiğini tespit etti. İstanbul Emniyet Müdürlüğü, salgının başladığı Mart ayında dahi İstanbul’daki başvuruların 2019 Mart ayına göre yüzde 38 oranında arttığını açıklarken, 11 Mart-30 Haziran arasında en az 70 kadın erkekler tarafından öldürüldü.

İnfaz yasası görüşmeleri sırasında iktidar başından beri “Kadına yönelik şiddet suçlarına ceza indirimi yok”

diyerek kamuoyunu yanıltmaya çalıştı. İktidarın söylediğinin aksine tehdit, cebir, yaralama, hürriyetten yoksun bırakma, psikolojik şiddet, dijital şiddet gibi suçları işlemiş olanlar da çıkarılan örtülü özel aftan yararlandı. Çocuğa yönelik cinsel suç fiillerinin bir kısmı da aynı indirim kapsamında tutuldu. Ayrıca açık cezaevine geçme hakkı kazanmış binlerce şiddet faili de salgın nedeniyle izne çıkarılarak, geçici süreyle de olsa salıverildi; hiçbir tedbir alınmadan kadınlar ve çocuklarla aynı haneye gönderildi. Şiddet faili erkekler aftan yararlanırken, ayrımcı infaz düzenlemesiyle

iktidar HDP’li kadın siyasetçileri rehlin tutmaya devam etti.

Ev içindeki gündelik işlerin, çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukların artması, ev içi emek sömürsünü de artırdı. “Normal” zamanlarda bile erkeklerden çok daha düşük ücretlerde, çoğunlukla esnek ve güvencesiz işlerde istihdam edilen kadınlar, ücretli izin zorunlu hale getirilmediği ve işten çıkarmalar gerçek anlamda yasaklanmadığı için ekonomik gelirlerini tümüyle kaybetme riski ile karşı karşıya kaldı. Rosa Kadın Derneği’nin Nisan ayında

HDP Kadın Meclisi, kadın kazanımlarına dönük saldırılara karşı kampanya başlattı. HDP Milletvekilleri Kuşlupark'ta basın açıklaması yaptı.

Diyarbakır'da ev işçisi kadınlarla yaptığı anket çalışması, kadınların yaşadıkları en temel sorunlarının başında ekonominin geldiğini ortaya koyuyordu. Araştırmaya katılan kadınların hiçbirinin kendilerine ait sağlık sigortaları bulunmazken, yüzde 48'i kendilerinden başka ev ekonomisine katkı sağlayan kimse olmadığını belirtiyordu. Salgın sürecinde Türkiye'de hane içi yoksulluğun kadınların sırtına yüklenmesini engelleyecek hiçbir politika üretilmezken, kayıt dışı çalışan kadınlar iktidarın ekonomik desteklerinden tümüyle mahrum bırakıldı.

Bu dönemde barınma, beslenme, sağlık, temiz suya erişim gibi en temel haklara dahi erişimleri sorun haline gelen, hiçbir gelir kaynakları olmayan ve yaşamları tümüyle belirsizliğe ve güvencesizliğe terk edilen göçmen kadınlar da, koronavirüse yakalanma riskine karşı en kırılgan ve savunmasız toplumsal kesimi oluşturdu.

İktidarın kadın siyasetçilere ve kadın örgütlerine yönelik saldırıları pandemi döneminde de devam etti. Kadınların siyasette temsili ve yönetim mekanizmalarına katılımının teminatı olan eşbaşkanlık sistemi kayyım atamalarına, gözaltı ve tutuklamalara "gerekçe" sayıldı. Pandemi sürecinde Kürt illerinde şiddete uğrayan kadınlara destek sağlayan Rosa Kadın Derneği'ne polis baskını yapıldı, derneğin üye ve yöneticileri gözaltına alındı. Kadınlar ise iktidarın

kadın düşmanı politikalarına karşı sessiz kalmadılar. Pandeminin ilk gününden itibaren alternatif dayanışma yöntemleri geliştirdiler. Şiddetten yoksulluğa, sağlık hakkından, ücretli izin hakkına pek çok konuda kampanya örgütlediler. Pandeminin yarattığı tahribat ve bu üç ayda iktidarın kadınları hedef alan politikalarına karşı HDP Kadın Meclisi, 8 Haziran'da "Kadın Mücadelesi Her Yerde" sloganıyla bir kampanya başlattı. Salgın döneminin en başat sorunları olan erkek şiddetine, infaz yasasının yarattığı eşitsizliğe, kadın yoksulluğuna, kayyımlara ve kadın kazanımlarına yönelik saldırılara karşı hemen her ilde toplantılar ve protestolar düzenlendi.

Salgın dönemde kadınların karşı karşıya kaldığı eşitsizliklere ve hak ihlallerine dair şu örnekler yaşandı;

■ Batman Belediyesi'ne kayyım atanmasını protesto ettiği için gözaltına alınan TJA aktivistleri Siyajin Yıldırım ve Emine Erden, salgın tehdidinde rağmen "örgüt üyeliği" iddiasıyla tutuklandı. (25 Mart)

■ 23 Mart'ta Batman Belediyesine kayyım olarak atanan Vali Hulusi Şahin'in ilk icraatı, Hevi Kadın Atölyesi ve Selis Kadın Danışma Merkezinin de bağlı olduğu Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'nün başındaki kadın çalışanın yerine bir erkeği atamak oldu. (25 Mart)

■ Yerine kayyım atanan tutuklu Mazıdağı Belediyesi Eşbaşkanı Nalan Özaydın hakkında hazırlanan iddianamede,

kadınların ekonomik güçlenmesini hedefleyen Sarya Kadın Kooperatifinin kurulması suç sayıldı. Belediyenin desteğiyle kadınların bir araya gelerek kurduğu Sarya Kooperatifi 30 dönümlük arazide ilk ürün olarak yeşil fasulye ekmişti. Bir yıl içinde pek çok yeni kadının katılımıyla kooperatif büyüyerek başka köylere de yayılmıştı. (28 Mart)

■ Yerine kayyım atanan Van Büyükşehir Belediye Eşbaşkanı Bedia Özgökçe Ertan hakkında "eşbaşkanlık" davası açıldı. "Eşbaşkanlık" ifadelerinin geçtiği tüm haberler, ziyaretler, kurum işleyişleri ve diplomatik heyetlerle yapılan görüşmeler, Özgökçe hakkında hazırlanan iddianamede 'delil' olarak yer aldı. (11 Nisan)

■ Kayyımın Batman Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'ne bir erkeği müdür olarak atamasına gelen tepkiler üzerine, önceki kayyım döneminde işe alınan bir kadının müdür olarak atandığı duyuruldu. (13 Nisan)

■ Yargıtay, Demokratik Toplum Kongresi'nin KCK ile "özdeş" olduğunu savunarak, eşbaşkanlık görevinde bulunan Selma İrmak'a verilen 7 yıl 6 aylık hapis cezasını onadı. (6 Mayıs)

■ Tutuklu bulunan eski milletvekili ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanı Gültan Kışanak'ın "Kürt Siyasetinin Mor Rengi" isimli kitabı, gazeteci Melike Aydın'ın yargılandığı davada suç unsuru olarak gösterildi. (8 Mayıs)

■ Van'da 4 Mayıs günü kendisini polis

olarak tanıtan kişiler tarafından kaçınırlarak tehdit edilen HDP Parti Meclisi ve Gençlik Yürütme Kurulu üyesi Hatice Büşra Kuyun hakkında, yaşadıklarıyla ilgili yaptığı basın açıklaması gerekçesiyle soruşturma açıldı. Kendisini kaçırılanların eşkâlini ve araç plakasını bildirip, arabayla birçok askeri kontrol noktasından geçtiklerini belirterek savcılığa suç duyurusunda bulunmasına rağmen, herhangi bir işlem yapılmamıştı. (18 Mayıs)

■ Diyarbakır'da Rosa Kadın Derneğinin çok sayıda üye ve yöneticisi ve kadın aktivistler gözaltına alındı. Dernek binasına polisler tarafından baskın düzenlendi. Gözaltında kadınlara, "8 Mart'ı tertip etmenizdeki amacınız neydi?", "Gülistan Doku pankartını neden taşıdınız?", "Derneğe neden gittiniz?" şeklinde sorular soruldu. (22 Mayıs)

■ Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başlattığı soruşturma kapsamında gözaltına alınan kadın aktivistlerden dördü adli kontrol şartıyla serbest bırakılırken, Diyarbakır Barış Anneleri Meclisi üyesi Havva Kıran ise "ev hapsi" şartı ile serbest bırakıldı. Rosa Kadın Derneği Başkanı Adalet Kaya ve HDP Merkez Yürütme Kurulu üyesi Özlem Gündüz'ün de arasında bulunduğu 8 kadın ise tutuklandı. Tutuklanan kadın aktivistlerinden Gönül Aslan'ın 3 yaşındaki çocuğu Dilgeç, tutuklama kararının ardından annesiyle birlikte cezaevine konuldu. (Gönül Aslan 15 gün, Özlem Gündüz 1 ay sonra tahliye edildi.) (24 Mayıs)

■ Mersin'de 1,5 aylık hamile Sohbet Aslan, riskli bir hamilelik geçirdiğini belirtmesine

rağmen 4 boyunca gözaltında tutuldu. Bu süreçte 2 kez hastaneye kaldırıldı. (12 Haziran)

■ Sosyal medyada, Vedat Yazıcı isimli bir kişi Başak Demirtaş'ı hedef alarak cinsiyetçi paylaşımında bulundu. (14 Haziran)

■ Diyarbakır'da polisler tarafından bugün evlere baskınlarda HDP'li 3 kadın siyasetçi ve Özgür Kadın Hareketi (TJA) aktivisti bir kadın gözaltına alındı. (19 Haziran)

■ Batman'da daha önce yerine kayıym atanan İkiköprü Belediye Eşbaşkanı Hatice Taş tutuklandı. (25 Haziran)

■ Başak Demirtaş hakkında Twitter'da cinsiyetçi saldırıda bulunmasının ardından kamuoyunda oluşan tepkiler üzerine tutuklanan kişi, tutuklandıktan bir gün sonra tahliye edildi. (25 Haziran)

Salgın süresince HDP, kadınlara yönelik ihlallere sessiz kalmadı;

■ HDP Ankara Milletvekili Filiz Kerestecioğlu "Kovid-19 Salgınında Erkek Şiddeti Üzerine Tespit ve Öneriler" başlıklı bir araştırma yayınladı. 9 büyükşehirdeki Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin salgın döneminde yeterli hizmet verip vermediğinin araştırıldığı çalışmada, kadınların ev içinde erkek şiddetine uğramaları durumunda nasıl destek alabileceklerine ilişkin bilgiler de yer aldı. (24 Mart)

■ HDP'li Silopi Belediyesi, pandemi sürecinde daha da artan erkek şiddetiyle

mücadele kapsamında 24 saat hizmet verecek "Şiddet Hattı" kurdu. Belediyeye bağlı Kadın Politikalar Müdürlüğü tarafından kurulan hattın duyurusu, "Şiddet Korona'dan daha tehlikelidir!" ve "Şiddete sessiz kalma" yazılı billboardlarla duyuruldu. (24 Nisan)

■ Kars Belediyesi bünyesinde Kadın Danışma Merkezi açıldı. Merkez, kadına ve çocuğa yönelik şiddetle mücadele, kadınların korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla hizmet vermeye başladı. (6 Mayıs)

■ Kars Belediyesinin, kadına ve çocuğa yönelik şiddetle mücadele, kadınların korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla 6 Mayıs'ta açılışını yaptığı Kadın Dayanışma Merkezine ulaşımı

sağlayacak Mor Hat (Şiddet Başvuru ve Destek Hattı) hizmete girdi. (28 Mayıs)

■ HDP Kadın Meclisi, kadın kazanımlarına dönük artan saldırılara karşı başlattığı ve bir ay sürecek olan "Kadın Mücadelesi Her Yerde" kampanyasını Ankara Kuğulu Park'ta yaptığı basın açıklaması ile başlattı. (8 Haziran)

■ Demokratik Toplum Kongresi faaliyetlerine yönelik başlatılan soruşturma kapsamında 26 Haziran'da gözaltına alınanlar arasında bulunan Rojbin Çetin'in ev baskını esnasında saatlerce işkenceye uğradığı ortaya çıktı. Bunun üzerine HDP Kadın Meclisi ve Türkiye'nin dört bir yanından kadınlar gözaltında işkenceye ve cinsel tacize karşı kampanya başlattı. (27 Haziran)

YASAMA DOKUNULMAZLIĞI VE FEZLEKELER

TBMM Başkanlığına gelen milletvekillerinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dönük fezlekeler, Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonunda görüşülerek Genel Kurula gelmesinin önü açıkken, 2016 yılında AKP iktidarı Anayasa'ya geçici bir madde eklenmesini teklif ederek dokunulmazlıkları tüm fezlekelerden bir defalığına kaldırmak istedi. 2016 yılında AKP tarafından TBMM'ye sunulan ve ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi tarafından desteklenen bu değişiklik önerisi Türkiye siyasi tarihinde ilk günden bir dönüm noktası olarak yerini aldı. Söz konusu değişiklik ile hâlihazırda hazırlanmış tüm fezlekeler üzerindeki dokunulmazlıklar kaldırıldı, 20 Mayıs 2016 tarihinden sonra hazırlanan fezlekeler için dokunulmazlık devam etti.

İçinde bulunulan 27. Döneme bakıldığında milletvekillerimize yönelik toplam 346 fezlekenin hazırlandığı görülmektedir. Fezlekelerde isnat edilen suçların 267'si "propaganda", 10'u "hakaret ve aşağılama" (Devlet, cumhurbaşkanı, devlet memurlarına yönelik), 152 suç isnadı ise "suç ve suçluyu övmek" iddialarını kapsamaktadır.

24 Haziran 2018'deki genel seçimden bu yana en fazla fezleke hazırlanan isim olan HDP önceki dönem Eş Genel

Başkanı Sezai Temelli hakkında, dokunulmazlığının kaldırılması talebiyle 50 fezleke hazırlandı. Temelli hakkında hazırlanan fezlekeler, 10-27 Mart 2019 tarihleri arasında yerel seçim mitinglerinde, aday tanıtım toplantılarında, halk buluşmalarında, seçim irtibat bürolarının açılışında ve il kongrelerinde yaptığı konuşmaları gerekçe gösterildi.

Kovid-19 pandemisi döneminde de Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Parlamenterler Bürosunca hazırlanan fezlekelerin TBMM Başkanlığına gönderilmesine devam edildi. 11 Mart - 30 Haziran'ı kapsayan raporlama döneminizde TBMM Gelen Kâğıtlar sayfasında yayımlanan cumhurbaşkanlığı tezkereleri ile toplam 93 fezleke TBMM Anayasa/Adalet Karma Komisyonuna gönderildi. 93 fezlekenin yalnızca 9 tanesi HDP'li olmayan bir milletvekili hakkında hazırlandı. yani 3 buçuk aylık dönemde HDP'li vekiller için toplam 84 fezleke hazırlandı.

Milletvekilliklerinin Düşürülmesi;

DTK Eşbaşkanı ve HDP Hakkari Milletvekili Leyla Güven, HDP Diyarbakır Milletvekili Musa Farisoğulları ve CHP İstanbul Milletvekili Enis Berberoğlu'nun milletvekillikleri 4 Haziran'da kesinleşmiş yargı kararlarının Meclis Genel Kurulu'nda okunmasıyla düşü-

rüldü. Milletvekillikleri düşürülen DTK Eş Genel Başkanı Leyla Güven, HDP'li Musa Farisoğulları ve CHP'li Enis Berberoğlu'nun isimleri, TBMM sitesinde hızlıca kaldırılarak, "Milletvekilliği sona erenler" listesine eklendi. CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, 1'i CHP'li, 2'si HDP'li üç ismin milletvekilliğinin düşürülmesine dair attığı twitte HDP'li isimleri görmezden geldi.

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, milletvekilliği düşürülen HDP'li Güven ve Musa Farisoğulları hakkında yakalama kararı çıkardı. Karar ardından Diyarbakır'dan Ankara'ya gitmek için yola çıkan Farisoğulları Diyarbakır Urfa yolu üzerinde bulunan Piriçlik karakolunda gözaltına alındı. Leyla Güven, yakalama kararı ardından evinden çok sayıda polis eşliğinde gözaltına alındı. Aynı gün Hakkâri Valiliği akşam saatlerinde yayınladığı bir genelge ile kent genelinde toplantı ve gösteri yürüyüşleri, stant açma, çadır kurma ve oturma eylemleri 15 gün süreyle yasaklandığını duyurdu.

Vekillikleri düşürüldükten sonra gözaltına alınan Leyla Güven ve Musa Farisoğulları tutuklandı. Güven, Diyarbakır Kadın Kapalı Cezaevi'ne, Farisoğulları da Diyarbakır D Tipi Kapalı Cezaevi'ne gönderildi. HDP Diyarbakır İl Binası önünde yapılan açıklamanın ardından

Leyla
Güven

Musa
Farisoğulları

"Berxwedan jîyane" sloganı atan partililere polis müdahale etti. Leyla Güven 10 Haziran'da tahliye edildi. Anayasa Mahkemesi (AYM)'ye Leyla Güven ve Musa Farisoğulları'nın milletvekilliğinin düşmesine yönelik kararın iptali için yapılan başvuru ise reddedildi.

ASKERİ OPERASYONLAR VE GEÇİCİ GÜVENLİK BÖLGESİ UYGULAMALARI

Koronavirüs salgınında ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020'den itibaren askeri operasyon ve halkın meralara/yaylalara gidişine engel olan hatta evden çıkmasının dahi mümkün olmadığı yasaklarda bir yavaşlama olmadı, aksine söz konusu operasyonlar ve bunlara bağlı baskılar artarak devam etti.

Salgın sürecinde iktidarın askeri operasyonlara devam ettiğine ilişkin veriler şöyleydi;

■ Hakkâri Valiliği, yaptığı açıklamayla merkez ve ilçelerde bulunan 12 bölgenin "özel güvenlik bölgesi" ilan edildiğini ve yılsonuna kadar sivillerin girişlerine yasaklandığını duyurdu. (12 Mart)

■ Bitlis Valiliği, yaptığı açıklamayla merkeze bağlı 16 köy ve mezrada ikinci bir duyuruya kadar süresiz olarak sokağa çıkma yasağı ilan edildiğini duyurdu. (23 Mart)

■ Van Valiliği'nin, kentte bulunan 673 yayla ve meradan 108'ini "geçici askeri güvenlik bölgesi" ilan ederek, kullanıma yasakladığı öğrenildi. Yayla ve meraları kiralamak isteyen kişilerden tüm bilgileri bildirme şartı

getirilirken, çobanlara da "sabıka kaydı" mecburiyeti getirildi. (19 Nisan 2020)

■ Bitlis kent merkezine bağlı Yukarı Olek (Olaka Jorê) köyünün kırsal kesiminde aylardır askerlerce iş makineleriyle yürütülen çalışmalar sonucu yüzlerce dönümlük ormanlık alanın yok edildiği ortaya çıktı. Sonbaharda iş makineleriyle başlayan kazı çalışmalarını nedeniyle kentin tek ormanı olan Sehi Ormanları'nın kapsadığı alanda binlerce ağaç kesildi. (2 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın Lice ilçesinin güneyinde bulunan Dibek (Dêrxûst), Çağda (Cinezur) ve Yolçatı (Sisê) mahalleleri arasındaki dağlık bölgede ve kırsal mahallelere giden yollarda çalılırların arasına gizlenen askerler, yoldan geçen araçların önünü keserek GBT, araç ve üst araması yaptı. (8 Mayıs)

■ 1990'lı yıllarda askeri birliklerin konuşlandırıldığı bölgelerin dağlarına ya da karakolların yamaçlarına "Ne Mutlu Türküm Diyene", "Türk, Öğün, Çalış, Güven" ve "Önce Vatan" gibi yazılar yeniden yazılmaya başlandı. Varlıklarını 2005 yılına kadar koruyan ve Kürtlere yönelik psikolojik savaş

argümanı olarak değerlendirilen bu uygulamalar, artan tepkiler üzerine 2010 yılında kademeli olarak kaldırılmıştı. Aradan 10 yıl geçtikten sonra Dersim'in Pülümür ilçesinde askerler tarafından bir dağa yeniden "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazısı yazıldı. Yazı askerlerce havadan görüntülenerek basına servis edilirken, Tunceli Valisi Tuncay Sonel de sosyal medya hesabından fotoğrafı paylaştı.

■ Şırnak Valiliği, İdil ilçe kırsalındaki Cehennem Deresi'nde bulunan 11 bölgeye giriş ve çıkışları 13 Mayıs 2020'ye kadar üç gün süreyle yasakladı. Valilik tarafından yapılan açıklamada yasaklanan bölgeler şöyle; Orta Tepe, Leylek Ziyareti Tepe, Leylek Deresi, Kurikşehir Tepe, Siriçemo Tepe, Bağarkası Deresi, Sermerika Tepe, Helil Düzlüğü, Yengeç Deresi, Cehennem Deresi ve İsimsiz Tepe.

■ Şırnak kırsalındaki Cudi Dağı bölgesinde yapımları büyük oranda tamamlanan kalekolların etrafındaki ağaçlar korucular tarafından kesildi. Korucular tarafından yaklaşık iki aydır devam eden ağaç kesimi, kent merkezinden Uludere'nin Şenoba Beldesi'ne kadar uzanan bölgede gerçekleştiriliyor. Korucuların, özellikle

Anılmış (Gundikê Remo), Kemerli (Gilindor) ve Yarımsu (Nêvava) köyleri civarında her gün 100 tona kadar ağaç kesimi yaptığı ortaya çıktı.

■ TSK'ye ait savaş uçakları, sabahı saat 09:30 sıralarında Duhok'un Amedî ilçesine bağlı Derelûk kasabası kırsalını bombaladı. Rûdaw'a konuşan Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Derelûk Teşkilatı Başkanı Muhammed Selim Nerweyî, bombardımanda Said Celal Nureddin (60) ile oğlu Ahmed Said Celal (30) adında 2 sivilin hayatını kaybettiğini söyledi. Milli Savunma Bakanlığı ise Twitter hesabından yaptığı açıklamada, Avaşin bölgesinde keşif ve gözetleme vasıtalarıyla tespit edilen PKK'lilere yönelik hava saldırısı düzenlendiği bombardıman sonucu 2 PKK'linin öldüğünü duyurdu. (30 Mayıs)

■ Bitlis Valiliğince yapılan açıklamayla askeri operasyonlar kapsamında kente bağlı 19 köy ve mezrada sokağa çıkma yasağı ilan edildiği duyuruldu. (1 Haziran)

■ Şırnak Valiliği'nin, kent kırsalındaki Gabar Dağı bölgesinde bulunan bazı alanları daha "güvenlik" gerekçesiyle yasakladığı öğrenildi. Yasaklanan yerler arasında, Kasrik Beldesi'nin arka kısmına düşen Bertul Vadisi de var. Söz konusu vadiye giden yollarda kontrol noktası kuran korucular, bölgeye ot toplamaya giden yurttaşların geçişine izin verilmedi. (1 Haziran)

■ Bitlis'te merkeze bağlı 19 köy ve bağlı mezrada askeri operasyon gerekçesiyle uygulanan sokağa çıkma yasağı devam ederken, valilik 9 köy ve bağlı mezrada daha

Güvenli bölge uygulamaları nedeniyle göçerler yaylalara çıkamıyor.

yasak ilan etti. (3 Haziran)

■ Mardin Valiliği, Ömerli ilçesine bağlı 4 kırsal mahallede operasyon başlatıldığını açıklayarak, sokağa çıkma yasağı ilan edildiğini duyurdu. Yasak duyurusundan önce, İçişleri Bakanlığı bölgede çatışma yaşandığını ve 2 HPG'linin hayatını kaybettiğini iddia etti. (5 Haziran)

■ Bitlis'in Tatvan ilçesinde bulunan 14 köy ve bağlı mezralarda sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Bitlis Valiliğinden yapılan açıklamada, PKK mensuplarına karşı operasyon başlatılacağı gerekçesiyle, Tatvan sınırları içerisinde bulunan; Kısıklı, Dirlik, Suboyu, Kepenek, Dönertaş, Sallica, Aktoprak, Yorgalar, Yumrukaya, Uçankuş, Çörekli, Boblesür, Teknecik ve Beşikli köy

ve mezraları bölgelerinde 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi gereğince sokağa çıkma yasağı ilan edildiği belirtildi. (7 Haziran)

■ Lice, Hazro, Silvan ve Kulp arasındaki bölgede askeri operasyon düzenlendi. Godernê (Taş Köprü), Şelima (Meşe Bağları) ve Malê Çalê (Tek Evler) bölgesinde yaşanan çatışma öncesi 8 Haziran günü Silvan ilçesine bağlı Üçdirek (Hindês) Mahallesi'ndeki evlere baskın düzenlendi. Birçok eve baskın yapan askerlerin, mahalle sakinlerine ters kelepçe takıp "Bize teröristlerin yerini göstereceksiniz" diyerek kırsal mahallelerde gezdirerek darp ettiği öğrenildi. Bu arada operasyon boyunca yurttaşların evlerinden çıkmalarına izin verilmediği ifade edildi. Mahallenin kırsal

bölgesinde bulunan büyükbaş hayvanların helikopterler tarafından tarandığını belirten yurttaşlar, tarama sonucu 1 büyükbaş hayvan öldürüldüğü, 6 büyükbaş hayvanın da ağır yaralandığını söyledi. (10 Haziran)

■ Federe Kürdistan Bölgesi'ne yönelik askeri operasyon neredeyse tüm Haziran ayı boyunca sürdü. Basına yansıyan bilgilere göre Pençe Kartal Operasyonu adı verilen bu harekatta en az 9 sivil hayatını kaybetti. Sivillerin hedef olduğu saldırılardan biri 25 Haziran'da yaşandı. Süleymaniye kentine bağlı Şarbajer ilçesinde piknik alanı bombalandı. En az 3 sivil hayatını kaybetti. Piknik yapan ailelerin görüntüleri çok net olsa da Milli Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada "sivillerin zarar görmediği" ileri sürüldü.

ÇOCUK, GENÇ VE EĞİTİM SORUNLARI

Yeni tip koronavirüs salgını sebebiyle derinden etkilenen alanlardan birisi eğitim oldu. Salgınla beraber öğretimin sürekliliğinin sağlanabilmesi konusunda eğitim alanında hayata geçirilen tedbirlerden olan uzaktan eğitim uygulaması, hem aileleri hem öğretmenleri hem de öğrencileri zorladı. Ama hiç kuşku yok ki bu süreçte en dezavantajlı gruplar uzaktan eğitime erişim sorunu yaşayan yoksullar, engelliler, sığınmacı ve mülteciler, anadili Türkçe olmayanlar, öğrenme güçlüğü yaşayanlar oldu. Dezavantajlı grupların eğitim hakkına erişim konusunda karşı karşıya kaldıkları büyük eşitsizlik, telafisi kolay kolay mümkün olmayacak sorunları da beraberinde getirdi.

Bu sorunları en derinden yaşayan gruplardan biri de Kürt illerinde yaşayan çocuk ve gençler oldu. Örneğin; Diyarbakır'da EBA'ya giriş yapan öğrencilerin oranı yüzde 20'yi geçmedi. Öğrencilerin sisteme girişi Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde yüzde 10'larda, Hani'de % 5'lerde kaldı. Van'da EBA'ya katılım sadece yüzde 5 olarak gerçekleşti. Kürt illerinde öğrencilerin neredeyse yüzde 90'ı eğitime ulaşamadı.

HDP'ye ulaşan bilgilere göre Milli Eğitim Bakanlığı, Kürt illerinde EBA'ya erişim oranının düşüklüğünü gizlemek için eğitim emekçilerinin öğrencilerin şifreleri ile sisteme giriş yapmalarını istedi. Salgın

boyunca başta Kürt illerinde olmak üzere çocukların ve gençlerin maruz kaldığı ayrımcılık, baskı ve şiddet hız kesmeden devam etti. Bu süreçte ulaşılabilen verilere göre 6 çocuk/genç Kürt illerinde ya da Kürt kimliği nedeniyle, saldırıya uğrayarak, şüpheli şekilde, oynarken bulunduğu cismin patlaması, kurşun isabet etmesi gibi sebeplerle hayatını kaybetti.

Salgın sürecinde çocukların ve gençlerin maruz kaldığı ayrımcılık, baskı ve şiddete ilişkin örnekler şöyledir;

■ Suruç'ta 21 Mart 2020 günü yapılan ev baskınlarında 7'si çocuk 8 kişi "Newroz kutlamalarında örgüt propagandası yaptıkları" gerekçesiyle gözaltına alındı. İfadeleri alınan 8 kişi daha sonra serbest bırakıldı. (21 Mart)

■ 30 Mart 2020'de Diyarbakır'ın Lice ilçesinde koyunlarını otlatırken bulunduğu cismin patlaması sonucu yaralanan 11 yaşındaki Yusuf Yıldırak, 3 Nisan 2020'de kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdi. (3 Nisan)

■ Antalya'da ırkçı saldırıya uğradıkları için suç duyurusunda bulunan 2 Kürt öğrenci hakkında "basit yaralama ve tehdit" iddiasıyla dava açıldı. Öğrenciler 1 Kasım 2019'da uğradıkları saldırıda yaralanmış ve saldırganlardan şikâyetçi olmuştu. (8 Nisan)

■ Şakran Çocuk Cezaevi'nde iki aydır tutuklu bulunan 17 yaşındaki Ali Erdoğan'ın intihar ettiği iddia edildi. Aile, Erdoğan'ın vücudunda morluklar olduğunu, nasıl ve neden öldüğüne dair kendilerine bilgi verilmediğini açıkladı. (8 Nisan)

■ Mardin'in Nusaybin ilçesi Yeşilkent Mahallesi'nde yaşayan 10 yaşındaki Rojin Ece, Suriye'den geldiği ileri sürülen merminin başına isabet etmesi sonucu hayatını kaybetti. (23 Nisan)

■ Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim sistemi olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA), Jiyan ismini, "uygunsuz ve yasaklı" şeklinde tanımlayarak, öğretmenin öğrenciye göndermek istediği ders ve etkinlik programını reddetti. (27 Nisan)

■ Koronavirüs salgını kapsamında Mardin'in Nusaybin ilçesinin Fırat Mahallesi'nde bulunan Toplu Konut 7. Etap'a giren polis, 8-9 yaşlarındaki çocuklara silah çekerek bir çocuğu gözaltına almaya çalıştı. Emniyet, olayın 1 Mayıs tarihinde yaşandığını ve polis memuru hakkında işlem başlatıldığını açıkladı. (9 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki Gazi Caddesi üzerinde karton toplayan bir çocuk, iddialara göre kayyım yönetimindeki Sur Belediyesi'ne bağlı zabıta ekipleri tarafından darp edilip,

kâğıt toplama arabasına el konuldu.
(12 Mayıs)

■ Eğitim-Sen Van Şubesi, kentte EBA'ya erişim oranlarının yüzde 5'lere, merkeze uzak ilçelerde ise bu oranın yüzde 1'lere kadar düştüğüne dikkat çekti. (15 Mayıs)

■ Afrin'de Kürtçe eğitim programından çıkarıldı. (27 Mayıs)

■ Ağrı'nın Patnos ilçesi nüfusuna kayıtlı Barış Çakan (20), Kürtçe müzik dinlediği için kalbinden bıçaklanarak öldürüldü. Ailesinden partimize ulaşan ilk bilgiler de bu yöneydi. Ancak Çakan'ın babası olaydan saatler sonra olayın Barış'ın Kürtçe müzik sebebiyle öldürülmediğini, ezan tartışması sebebiyle öldürüldüğünü söyledi. İktidarın tüm sözcüleri ve iktidara yakın medya, henüz soruşturma bile başlamadan, olayın cinayetin Kürtçe sebebiyle olmadığı yönünde açıklamalar, haberler yaptılar. (31 Mayıs)

■ Van'ın Başkale ilçesinde askerler tarafından açılan ateş sonucu Erhan Görür (20) isimli genç yaşamını yitirdi, Saim Yılmaz ise ağır yaralandı. (14 Haziran)

■ İstanbul Esenyurt'ta ev baskınlarında Halkların Demokratik Partisi (HDP) İstanbul Gençlik Meclis Üyesi 9 kişi gözaltına alındı. 9 kişiye gözaltında çıplak arama dayatıldı. (30 Haziran)

SALGINDA TARIM

Yeni tip koronavirüs salgını tarım sektörü ve gıda güvencesinin önemini gündeme getirdi. İnsanların ilaca, tedaviye ihtiyacı olduğu kadar sağlıklı ve güvenilir gıdaya da ihtiyacı olduğu öne çıktı. Ülkelerin tarım alanında kendi kendine yeterli olmasının önemi ve üretim odaklı politikaların acil olarak hayata geçirilmesi dile getirildi. Dolayısıyla birçok ülke tarım ve gıda üretimi için salgının başından itibaren önlemler almaya başladı.

Pandemi sürecinde Rusya Federasyonu, Kazakistan, Ermenistan, Belarus ve Kırgızistan'ın oluşturduğu Avrasya Ekonomik Birliği organlarından Avrasya Ekonomik Konseyi, 31 Mart 2020'de yapılan toplantısında pek çok ürün için ihracatın 10 Nisan'dan 30 Haziran'a kadar yasaklandı. Pek çok ülke kendi yerel imkanlarıyla ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakta ve bu yönde politikalar üretmekte iken, Türkiye'de koronavirüse karşı alınan önlemler kapsamında tarım sektörüne doğrudan yer verilmedi.

Hasat dönemiyle birlikte Kürt illeri başta olmak üzere birçok ilden sosyal güvenliği olmayan mevsimlik tarım işçileri aileleri ile birlikte hasat için batı illerine göç etti, hijyen koşullarının olmadığı çadırlarda 10-15 kişi yaşamak zorunda kaldı. Hijyenik çalışma ve barınma şartları yeterli sağlanmadı ve "Evde Kal" kampanyalarına yoksulluktan dolayı çalışmak zorunda olan mevsimlik tarım işçileri mecburi olarak katılamadı. Mevsimlik tarım işçilerinin kronik hale gelen sorunları pandemiyle birlikte daha da arttı.

HDP belediyeleri salgına karşı tarımsal üretimin canlanması adına âtil durumdaki tarım arazilerinin ekimi için çalışmalar yaptı. Ancak belediyelere kayıym atanmasıyla kentlerin ekonomik anlamda bağımsız kalmalarını sağlayacak araçlar da tahrip edildi.

Çiftçilere yönelik baskılar da arttı. Dicle

DEDAŞ yaptığı elektrik kesintilerine yüzlerce kolluk gücü ile zırhlı araçlarla gitti

Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (DEDAŞ), Mardin Urfa, Diyarbakır ve birçok ile kolluk kuvvetleriyle giderek elektrik kesintileri yaptı. Buna bağlı olarak halkın temiz suya erişimi engellendi. Tarlalarını sulayamayan çiftçilerin ilk ürünlerinin hasatları yandı. Aynı şekilde Tarım ve Orman Bakanlığının 21 ilde üreticilere tohumların yüzde 75'inin hibe edileceğini açıklamasına rağmen tarımsal üretim noktasındaki bu 3 önemli kente ayrımcılık yaparak destek vermedi.

İktidar korona sürecinde çiftçiyi desteklemek yerine, sermayeyi önceledi. Arazileri rant peşindeki büyük tarım şirketlerine terk etti. Bununla da yetinmeyip orduyla Kuzey Doğu Suriye'deki tarım alanlarına top atışları yaparak bölgedeki tarım alanlarının yanmasına neden oldu.

Salgın döneminde iktidarın tarım alanındaki olumsuz uygulamalarından, tarımda yaşanan gelişmelere dair bazı örnekler;

■ AKP Genel Başkanı Erdoğan, salgınla mücadelede "Milli Dayanışma Kampanyası" adıyla başlattığı kampanyada pandemi sürecinde ilk defa çiftçilerden söz ederek "çiftçilerimize destek olmak için 2020 yılı tarımsal desteklerinin yarıya yakınına bugüne kadar ödedik." dedi. Ancak bu bilgi doğru değildi çünkü daha 2020 yılına dair ödemelerle ilgili bir karar Resmî Gazete'de yayımlanmadı. Bununla birlikte 2019 yılının destek ödemelerinin yapılacağına dair verilen söz bile bu konuşmadan 3 gün önce, Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli tarafından

söylendi. (30 Mart)

■ Tarım ve Orman Bakanlığı, ekilebilir tüm arazileri üretime kazandırmak için başlattığı "Bitkisel Üretim Geliştirilmesi Programı"na Urfa, Diyarbakır ve Mardin'i dahil etmedi. (8 Nisan)

■ Kuzey Doğu Suriye'de bulunan Girê Spî'nin Zenûbiya ve Zey Ereb'te TSK'ye ait savaş uçakları evleri bombaladı ve tarım arazilerini ateşe verdi. (5 Mayıs)

■ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO) Adana Şube Başkanı Feyzullah Korkut, patates ve soğan üreticisinin, hasadın yapıldığı bugünlerde ithalat yapılması ve ihracatın izne bağlanması nedeniyle mağdur olduğunu söyleyerek asıl darbenin patates soğan üreticisine yapıldığını belirtti. (8 Mayıs)

■ Kuzey Doğu Suriye'de ÖSO'cu çeteler Kobanê Kantonu'nun batısındaki ekili arazileri ateşe verdi. Yangın 82 hektarlık arpa ve buğday alanını kullanılamaz hale getirdi. (17 Mayıs)

■ DEDAŞ, su kuyularının borcu var diye Mardin'in Kızıltepe ve Derik ilçelerine bağlı 40'tan fazla mahallenin elektrikliğini kesti. Kesinti ile birlikte içme suyu motorları ve depoları da çalışmayınca 14 Mayıs'tan bu yana halk hem elektriksiz hem de susuz kaldı. (22 Mayıs)

■ Urfalı çiftçiler soğanlarının çürümek üzere olduğunu söyleyerek, hükümete seslendi. Çiftçiler, "Ya kapıları açın malımızı dışarı satalım, ya da alın bedavadan halka

dağıtın" dediler. (23 Mayıs)

■ Rojava Özerk Yönetimi Tarım Kurulu Eşbaşkanı Selman Barudo, şimdiye kadar 120 bin dönümlük ekili arazinin bombardımanlar sonucu yakıldığını söyledi. (4 Haziran)

■ Akp'den 23. Dönem milletvekili olan Muharrem Selamoğlu, Ankara'nın Haymana ilçesinde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'ndan (TKDK) yaklaşık 1,8 milyon lira hibe desteği alarak süt çiftliği kurdu. Süt çiftliği zarar edince çiftliğini satmak istedi ancak müşteri bulamadı. Selamoğlu'nun imdadına eski milletvekili arkadaşı Tarım Kredi Kooperatifleri Genel Müdürü Fahrettin Poyraz yetişti. Bakımsızlıktan dolayı süt verimleri düşen batık çiftliğin

geçtiğimiz Aralık ayında sessiz sedasız Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından 6 milyon liraya satın alındığı ortaya çıktı. (18 Haziran)

Salgın döneminde tarım alanında yaşanan sorunlara karşı HDP'nin somut adımları, çözüm önerileri ve tarımsal üretime yönelik Belediyecilik uygulamalarından bazı örnekler:

HDP koronavirüsü salgınında "Koronavirüs Salgınına Karşı Çiftçilere Güvence Sağlamak", "Tarımsal desteklemeler", "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenliği" gibi konularda kanun teklifleri verdi.

Şırnak kırsalındaki Cudi Dağı'nda inşa edilen kalekollar için ağaç katliamı devam ediyor.

Mevsimlik işçiler / Fotoğraf: Esra Solin Dalma

■ HDP Tarım Komisyonu Mart ayında "Koronavirüs Günlerinde Tarım" ve Nisan ayında "Neoliberalizm Kısacasında Gıda Rejimi" bültenleri yayınladı. Bültenlerde salgın döneminde tarım alanında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri masaya yatırıldı; tüm dünya halklarının tüketmek zorunda kaldığı sağlıksız gıdalara karşı pandemi sürecinde doğal beslenme yolları ve alternatif bir gıda rejiminin oluşturulması konusunda örnekler sunuldu. (Mart - Nisan)

■ HDP Tarım Komisyonu yaptığı basın açıklamasında, Koronavirüs sürecinde tarım sektörü için önlem alınmadığını, çiftçinin tarlaya çıkamaması durumunda kıtlık riski ile karşı karşıya kalacağını belirtti ve tarımda acil olarak alınması gereken önlemleri sıraladı (26 Mart)

■ HDP'li Siirt Belediyesi 14 Nisan'da ekolojik tarım çalışmalarına başladı. Siirt Belediyesi 20 dönümlük arazisine salgına karşı tedbir olarak ekim yaptı. Ancak Mayıs ayında kayyım atanmasıyla birlikte süreç

sekteye uğradı. Kayyım, sosyal medya hesaplarından daha önce tarımla ilgili paylaşılan çalışmalarını sildi. (14 Nisan)

■ HDP'li Kars Belediyesi, "Tohumu toprakla, alın terini dayanışmayla buluşturuyoruz!" sloganıyla Kars'taki ekilmeyen tarım arazilerini ekmeye ve çiftçilere tohum desteği vermeye başladı. (29 Nisan)

■ Üretici ve tüketiciyi destekleyen HDP'li Kars Belediyesi'nin KarSbel markalı

ürünleri, Bizim Değirmen Kooperatifi aracılığıyla çeşitli kentlerde satılmaya başladı. (29 Nisan)

■ HDP'li Silopi Belediyesi eşbaşkanlar eşliğinde 9 dönümlük arazi üzerinde ekolojik tarım yöntemiyle sebze fidelerinin ekim çalışmalarına başladı. (4 Mayıs)

■ HDP'li Kars Belediyesi, üretici ve yetiştiricileri desteklemek adına başlattığı çalışmalarında, kaz civcivlerini ihtiyaç sahibi yetiştiricilere dağıttı. (8 Mayıs)

■ Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çay hasadı kriz karşısında HDP Tarım Komisyonu bir basın açıklaması yaparak Doğu Karadeniz'deki mevsimlik tarım işçilerinin ve çiftçilerin mağduriyetlerini gündeme taşımış, sorunun çözümüne dair somut öneriler sundu. (9 Mayıs)

■ DEDAŞ'ın Mardin, Urfa ve Diyarbakır'da yaptığı elektrik kesintilerine karşı HDP Tarım Komisyonu bir basın açıklaması yaptı ve aynı zamanda twitter üzerinden #DedaşKesiyorMahsulYanıyor hashtag kampanyası yaparak DEDAŞ'ı bu konuda geri adım atmaya zorladı. (22 Mayıs)

■ HDP Tarım Komisyonu Mayıs-Haziran dönemindeki tarım bültenini "Mevsimlik Tarım İşçileri"ne ayırdı. Bültekte sosyal güvenceden yoksun mevsimlik tarım işçilerinin kronik hale gelen ulaşım, barınma, sağlık, eğitim gibi sorunları haricinde salgın döneminde yaşadıkları problemler ele alınarak konuyla ilgili HDP'nin çözüm önerileri ve politikaları ele alındı.

DOĞA TALANINDA SALGIN DİNLEMEDİLER

Koronavirüs salgını dünyada iklim krizini ve ekolojik yıkımı yeniden gündeme getirdi. İnsanlık, iklim krizinin çarpıcı etkilerini kısa vadede yaşamaya başladı. Geline noktada ekolojik sistemleri, doğal varlıkları gözetmeden politika üreten Türkiye gibi ülkeler, iklim krizine ve salgınlara karşı daha da kınlgan hale geldi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, yurttaşlarının sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını 56. Madde ile garanti altına almasına rağmen, rant odaklı politikalar sebebiyle yurttaşların barınma, temiz hava, sağlıklı gıda, temiz suya ulaşım gibi temel ihtiyaçları tehdit altında kaldı.

Pandemi sırasında devlet kanalıyla halkın yaşam varlıklarına birçok müdahale yapıldı. Dünya koronavirüs salgınıyla mücadele ederken, su kaynaklarına zarar verecek havayı kirletecek, bilim insanları tarafından ekolojik kırım anlamına gelen Kanal İstanbul projesinin ilk ihalesi yapıldı. Devletin ürettiği çevreye ilişkin tüm politikaların odağında, rant ve sermaye gruplarının olduğu gerçeği salgın sürecinde bir kere daha gündeme geldi. Salgını fırsata dönüştüren sermaye grupları, iktidarın himayesi altında Artvin, Rize, Bursa, Eğirdir'de halkın karşı çıkmasına rağmen Hidroelektrik Santral (HES) projeleri yapımına devam etti.

Mersin'de bir yandan Akkuyu Nükleer Santrali inşaatına koronavirüse rağmen devam edilirken diğer yandan doğayı kirletecek polipropilen tesisinin bulunduğu bölge Cumhurbaşkanlığı Kararıyla, Özel

Endüstri Bölgesi ilan edildi.

Termik santraller her yıl binlerce insanın erken ölümüne yol açarken, Afşin'de yeni kurulacak termik santral için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylandı. Bakanlığın salgın sürecinde onayladığı ÇED raporları arasında köylerin sular altında kalmasından ağaç kesimine, mera ve ormanlık alanların zarar görmesine kadar birçok proje yer aldı. Bunun yanında UNESCO Dünya Mirası listesine giren dünyaca ünlü Afrodiasias Antik Kenti'nin bulunduğu bölgede jeotermal kaynak aramak için ÇED süreci başladı.

İktidarın ve sermayenin salgın krizini ortaklaşa fırsat çevirdikleri doğa katliamlarından bir diğeri Salda Gölü oldu. Kuraklık riski ve kirlilik baskısıyla karşı karşıya olan Salda Gölü'ne salgın bahanesiyle girişi yasaklanmasına rağmen 1 gün sonra beyaz adalar olarak anılan kumunun harfiyat yapılarak taşındığı görüntülendi.

Bu süreçte havasına, suyuna, toprağına sahip çıkan çevreciler de nasibini aldı. Altın madenciliği ile Kaz Dağları'nı talan etmek isteyen şirkete karşı 9 ayı aşkın süredir nöbet tutan yaşam savunucularına toplamda 57240 TL para cezası kesildi. Bu saldırılar sadece pandemi sırasında gerçekleşen saldırılar değildi. Doğal varlıklar ve halkın iradesi uzun süredir bir tehdit altındaydı fakat pandemiyle birlikte çarkların

durumaması tüm gerçekliği gözler önüne serdi.

Covid-19 salgını ekolojiye ilişkin politikaların gözden çevrilmesi için bir uyarı niteliğindedir. Bunun yanında iklim krizi her geçen gün kirlenen, betonlaşan kentlerde, tükenen yaşam kaynakları ile en başta yoksulları etkilemektedir. Türkiye, pandeminin olumsuz etkilerini öngörerek uzun vadeli önlemler planlanmalıdır. Devlet politikaları bu yönde geliştirilmelidir. Korona krizi ivedi önlemlerinin yanı sıra doğayı, ekolojik dengeleri ve halkın yararını gözetilen politikaları artık vakit kaybetmeden uygulamamız gerektiğini hatırlatmıştır.

Tüm dünyayı saran salgının Türkiye'yi de etkilediği günlerde ülkenin her bölgesinden doğaya karşı ve yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına saldırı haberleri aldık. Yaşam savunucuları hem bu saldırılara direniş gösterdi hem de bu saldırıları AKP'nin ekoloji alanındaki kötü politikalarının bir göstergesi olarak kayıt altına aldı.

Salgın sürecinde yaşanan ekolojik yıkımlardan örnekler:

■ Bölgenin önemli tarım alanlarından olan Iğdır Ovası, Aras Nehri üzerinde yapılan HES ile birlikte yok olma tehdidi ile karşı karşıya. HES projesi ile birlikte geçim kaynağı tarım ve hayvancılık bitirecek. (25 Nisan)

■ Van'ın Erciş ilçesi sınırları içinde bulunan Zilan Deresi'nde, 2014 yılında yapılması planlanan ancak köylülerin itirazı üzerine Danıştay kararıyla durdurulan proje yeniden başlatıldı. (8 Mayıs)

■ Dersim Halvori Gözeleri Milli Parkı'na bungalov ev tipi otel işletmeciliği için ihale yapılacağı öğrenildi. (8 Mayıs)

■ Mardin'de RES projesi kapsamında 50 adet rüzgar türbininin kurulmasına ÇED raporunda 'olumlu' karar verilirken; koruma altındaki GAP Şelalesi, Rabat Harabeleri ile mera ve ormanlık alanlar zarar görecek. (11 Mayıs)

■ Hasankeyf'te tarih sulara gömüldü. Hasankeyf'te Ilisu Barajı'ndan dolayı tarihin % 80'i sular altına gömülürken sadece % 20'si gün yüzünde kaldı. (13 Mayıs)

■ Diyarbakır'ın UNESCO listesindeki ünlü Hevsel Bahçeleri Millet Bahçesi projesi tehdidiyle karşı karşıya. Kent Ormanı ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından imara açıldı. (17 Mayıs)

■ Dersim Ovacık'ta yıllardır köylülerin ortak olarak kullandığı mera arazi özel şirkete

verildi. (18 Mayıs)

■ Türkiye'nin 14'üncü miras alanı olarak Dünya Mirası Listesi'ne eklenen Hevsel Bahçeleri, Dicle Nehri kıyısına dökülen hafriyatla kirletiliyor. (18 Mayıs)

■ Şırnak kırsalındaki Cudi Dağı'nda inşa edilen kalekollar için ağaç katliamı devam ediyor. Bölgede yüzlerce ağaç kesilirken, ilgili kurumların sessizliği dikkat çekiyor. (19 Mayıs)

■ Dersim'in Ovacık ilçesinde yıllardır köylülerin ekip biçtiği ve mera alanı olarak kullanılan arazinin büyük şirketlere kiralandığı duyuruldu. (19 Mayıs)

■ Tarihi Hasankeyf ile birlikte 199 yerleşim yerini sular altında bırakan İlsu Barajı'nın resmi açılışı yapıldı. (19 Mayıs)

■ Kayyım yönetimindeki Mardin Büyükşehir Belediyesi'nin peş peşe satışı çıkardığı taşınmazlara itiraz eden TMMOB Mardin İKK, kayyımın satılığa çıkardığı taşınmazlar arasında okul, sağlık tesisi ve parklar için ayrılan alanların olduğunu açıkladı. (21 Mayıs)

■ Şırnak Güçlükonak'ta bulunan Akdizgin Karakolu'ndan Gabar Dağı'na havan topu atışları yapıldı. Atışlar ardından bölgede orman yangını meydana geldi. (1 Haziran)

■ Mardin, Ömeryan bölgesinde 11 Haziran'da başlayarak, geniş bir bölgeye yayılan yangından kaynaklı 200 dönümlük alan küle döndü. Bölgede helikopter ile müdahale edilmemesi nedeniyle yangının

uzun süre devam etti. (16 Haziran)

Ekolojik Yıkıma Karşı HDP'nin tutumu ve mücadele örnekleri:

■ Dersim'de doğaya büyük zarar veren taşocağı için Munzur Koruma Kurulu'ndan yapılan açıklamada "Yaşam alanlarımızı yok edecek projeye karşı mücadele edeceğiz" denildi. (23 Nisan)

■ HDP Ekoloji Komisyonu Kanal İstanbul davası için kurumlar, kişiler ve platformlar ile görüştü. HDK ile ortak çalışma yaparak "Ya Kanal Ya İstanbul Platformu" ile dava için iletişime geçti (Nisan)

■ HDP Ekoloji Komisyonu; Kaz Dağları ve Kirazlıyayla'daki doğa savunucuları ile görüşüp destek verdi, Ege Bölgesindeki yaşam savunucuları, kurumlar, aktivesiler ile geniş katılımlı bir toplantı gerçekleştirdi, Zilan Platformunun kurulmasına destek verdi ve Zilan'daki HES ile ilgili çalışmalara hukuki destek sağladı. Sosyal medya kampanyası yapıldı. (Nisan)

■ HDP'nin Kanal İstanbul Projesi hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenen ÇED Olumlu Raporunun iptal edilmesi ve yürütmenin durdurulması hakkında açtığı davada önemli bir gelişme yaşandı. Mahkeme "keşif ve bilirkişi incelemesi yapma" kararını aldı. HDP'nin başvurusunu inceleyen İstanbul 10'uncu İdare Mahkemesi, "Uyuşmazlığın, teknik yönden açıklığa kavuşturulabilmesi için alanında uzman bilirkişilerin görüşüne başvurulması gerekli görüldüğünden, yürütmenin durdurulması istemi hakkında

mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptıldıktan sonra bir karar verilmesine" hükmetti. Mahkeme, kararın 5 Mayıs'ta oy birliği ile alındı. (5 Mayıs)

■ HDP Ekoloji Komisyonu, Mardin ve Diyarbakır'daki çevre problemlerine ilişkin yürütülen kampanyalara destek verdi. (Mayıs)

■ HDP Ekoloji Komisyonu, pandemi dönemindeki ekolojik saldırılara ilişkin bir rapor yayınladı ve basın açıklaması yaptı. (Haziran)

■ HDP Ekoloji Komisyonu Karadeniz Bölgesindeki çevre örgütleri ile yüz yüze görüşmeler yaptı. (Haziran)

Photo: Tarkan Açıkalin/pinterest

Hasankeyf sulara gömüldü.

Photo: Hasan Söylemez

SAYILARLA SALGIN DÖNEMİNDE KÜRT DÜŞMANLIĞI RAPORU

Kadın

70 kadın öldürüldü

Kürt Çocukları ve Gençleri

21 Gözaltı
6 Ölüm
7 İşkence

Toplamda 15 sivil hayatını kaybetti.

Mezarlıklara Saldırı

En az 13 mezarlık defalarca tahrip edildi

İşkence - Kötü Muamele

84 kişi işkence ve kötü muameleyle maruz kaldı

Tutuklama Gözaltı

11 Mart- 30 Haziran arasında toplamda en az 387 kişi gözaltına alınırken, 93 kişi de tutuklandı.

Kayım

14 belediyeye kayıym atandı

4 belediye meclis üyesi görevden alındı

1 belediye eşbaşkanı tutuklandı.

Fezleke

HDP milletvekillerine 84 fezleke

